

Edistyksellisuuden keskellä

Kirjailija, pohdiskelija ja uneksija Fernando Pessoa kirjoitti *Levottomuuden kirjansa* yhdessä fragmentissa: "Valtion ja kaupungin asiat eivät kosketa meitä. Meitä ei kiinnosta vähääkään, vaikka ministerit ja valtaapitävät hoitaisivat huonosti kansakunnan asioita. Se kaikki lipuu ohi ulkona kuin lieju sadepäivinä. Meillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa millä olisi samanaikaisesti tekemistä meidän kanssamme.

Meitä ei myöskään kiinnosta suuret mullistukset kuten maiden väliset sodat ja kriisit. Niin pitkään kun ne eivät tunkeudu meidän taloomme, meille on yhdentekevää mitä ovia kolkuttelevat. Tuo saattaa kuullostaa syvältä halveksunnalta muita ihmisiä kohtaan, mutta itse asiassa kaiken pohjalla on vain skeptinen suhtautuminen itseemme." (Suom. Sanna Pernu)

Toki maailma ja sen meno on nykyisin hie-
man erilaista kuin Pessoaan aikana, mutta suhtautumisemme yhteiskuntaan on aika lailla samanlaista, ja kaiketi se yhä kertoo jotakin oleellista vastaanottamisemme prosesseista ja valmiudesta.

Kansan suussa on kerrottu kaskua innokkaasta ja kovassa yhteiskunnallisessa timmissä olevasta kansanedustajasta, joka piti pitkää, polveilevaa ja erittäin sekavaa puhetta eduskunnan valiokunnan kokouksessa. Puheen loputtua valiokunnan puheenjohtaja tiedusteli, tekikö edustaja jonkun ehdotuksen vai puhuiko hän muuten vain. "Herra puheenjohtaja, muuten vain", vastasi kansanedustaja.

"Muuten vain" -mentaliteetti näyttää yhä edelleen voivan hyvin. Valtaosa kansanedustajista ja muista yhteiskunnan päättäjistä elävät lähinnä myötäilijän roolissa. Ilman sen kummempaa kahakkaa he luovuttavat yhteiskunnalliset aloitteet hyperkilpailun pelimiehille ja naisille. Tyytyvät muualta heille räätälöityyn työnkuvaan, etäispäätetyökaluiksi talouden mahtisoneille. Suostuvat vääntymään mihin asentoon hyvänsä miellyttääkseen globaalia taloutta.

Kun kaikki yhteiskunnan osa-alueet on alistettu työn, työssä parjaamisen, rahanhankinnan, tulosojauksen ja tulospalkkauksen periaatteille, ei aikaa ole juurikaan jätetty itse elämälle. Yhden vaihtoehdon politiikka on luonut koko yhteiskunnan lävistämän hyperkilpailun, jossa ratamestareina hyvät ahneuden ammattilaiset ovat jo nyt piiskanneet suuren osan kilpailijoista maitohapoille.

Rikkailla ei ole hätää helvetissäkään, köyhä vielä sielläkin puut alle kantaa.

Yhteiskunnassa ja sen työyhteisöissä loukkaukset ja nöyryytykset sekä överit vedätykset ovat tyyliä rikottujen lupausten kanssa tätä päivää. Pätäkätöitä, köyhyyttä ja syrjäytymistä jaellaan kuin miehittäjä-liittoutuma purukumia ja demokratiaa.

Toisinajattelijasta tuntuu ja näyttääkin siitä, että uusi uljas yhteiskunta, etenee purjeet pullollaan perä edellä lähtöruutuun, missä eletyn elämän ja talouden riskit kantaa työntekijä, mutta kaikki voiton hedelmät poimii työnantaja. Niille kun kaikki yhteinen hyvä on kavahduttavaa ja aivan liian kallista. Leveällä rintamalla lanseerattua yksilöllisellä monimuotoisuudella onkin onnistuneesti saatu taottua kahleet työntekijöiden ja työnhakijoiden kinttuihin. Kaikki arvot on nipusitein kiinnitetty kansakunnan taloudelliseen menestykseen, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että todellinen vauraus on ohjattu harvoille ja mieluummin heti.

Muut saavatkin sitten tyytyä lähipiirissään hiljaa urputtamiseen, epävarmaan kädestä-suu-
hun elämiseen ja torppariajan takaisin tulemiseen.

Kyllä kai asiat voisivat olla toisinkin, paremmin. Mutta kuka enää viitsii tai ehtii luoda vaihtoehtoa vallitsevalle käytännölle, saatikka alkaa toteuttaa sitä? Laajat asiayhteydet eivät näytä kiinnostavan ihmisiä. Tyydytään sisäistämään, kuuntelemaan ja matkimaan tätä kaikkialle levinnyttä uusjaon mölinää, puhe- ja kirjoitusvirtaa sinun napasi nöyhdästä minun napani nöyhtään. Sitä sanotaan edistykseksi, joka mielestäni on aika lailla kritiikitön ja tolkuton luonnehdinta.

Kyllä sitä joskus heikkoina hetkinään, vaikkapa vessassa istuessaan ja lehtiä selaillessaan, kaipaisi lehtijutuista useampia rintamalinjoja tavallista ihmistä koskettavista keskeisistä asioista kirjoitettaessa. Kaipaisi erilaisia ääniä, monipuolisempaa ja kriittisempää tulkintaa, aitoa dialogia, joka synnyttäisi muutakin ajatuksen näkyvyyttä kun tätä yhtä ja samaa konsensuspihinaa.

Tarpeesta synnytetty erilaisuus on hukattu historian mutaisille pelloille ja toimittajakunta on ikään kuin yhteisesti päättänyt mitkä aiheet ja minkälaiset käsittelytavat ovat tämän kesän kynnnyksellä sallittuja. Omien polkujensa kulkijat ovat akkia entisiä toimittajia tai lievemässä tapauksessa enemmän tai vähemmän tuuliajolle heitettyinä täysivaltaisesta hyvä-veli ja rakas-sisko kuppikunnasta

Liian usein tyydytään katsomaan toisaalle kun pitäisi katsoa kohti. Liian usein asioita ja niiden kokonaisuuksia tarkastellaan yksinkertaistetusti ja valehdellaan kun ei siedetä totuutta. Vähä vähältä "vallan kammarit" muokkaavat ja manipuloivat meidät arkipäivän fasisteiksi.

Pääkirjoitus ... 2

Juha Siro: Älkää ampuko lukijaa ... 4

Erkki Kiviniemi: Rikos kannattaa ... 5

Teemana VIRO

Ville Htyönen: Etnofuturismi ... 7

Jaan Kaplinskin haastattelu ... 9

Kauksi Üllen haastattelu ... 14

Setukuninkaan hovissa ... 15

Runonlaulaja Taarka ... 16

Kauksi Üllen runoja

(Suom. Hannu Oittinen) ... 17

Aapo Ilveksen haastattelu ... 19

Aapo Ilveksen runoja

(Suom. Hannu Oittinen) ... 21

Pia Hyttinen: Meyerhold

ja teatterin lokakuu ... 22

Erkki Aura: Tunnetsunami ... 25

Armi Janhunen: Divaanilta ... 28

Arvostelut:

Juhani Ahvenjärvi: Yhä kiihtyvä
tauko (Jussi Rusko) ... 30

Eero Tarasti: Arvot ja merkit
(Jukka Mikkonen) ... 31

Minna Canth: Työmiehen vaimo
(Erkki Kiviniemi) ... 32

Asko Sahlberg: Yhdyntä
(Kati Ala-Ilomäki) ... 33

Jukka Salmi: Hunajametsä
(J.K. Ihalainen) ... 34

K. Lehtimäki: Verner Lehtimäki
(Kai Kyösti Kaukovalta) ... 35

Pirkkalaikirjailijat ... 36

Hannu Paronen: Aamu kävelyllä
(Ville Hytönen) ... 38



Päätoimittaja Jussi Rusko

Julkaisija:

Kirjallisuus- ja kulttuuriseura Kirjo

Toimitussihteeri J. K. Ihalainen

Graafinen avustaja: Max Ernst

Painopaikka: Siuronkosken Paino

Posti: PL 17, 37101 Nokia

Sähkö: kirjo@nic.fi

P u h e l i m e t

050 - 592 4878 (Jussi Rusko)

040 - 841 8362 (Pia Hyttinen)

050 - 370 71 70 (J. K. Ihalainen)

Tilaukset 4 nroa vuodessa
15 euroa tilille 114630 - 1034880

ISSN 1457 - 4985

Seuraava numero syyskuussa 2005.

Päätoimittaja Pia Hyttinen.

Toimitukselle toimitettava materiaali
on oltava perillä 10.9. mennessä.

Irtonumeromyynti

Akateemisissa kautta maan.

Kansi:

Venäläinen Oliver kirjoituskone

1800-luvun lopulta.

Tarton Yliopiston Museo

Selailllessani Risto Ahdin uunituoretta Runo-
aapis kakkosta löysin sieltä sattumalta tällaisen
kohdan:

“Näin tässä kävi. Kaikki pantiin töihin.

Ei edes lapsen leikki, kuulemma,

ole lapsen leikkiä vaan työtä.

Oi maailma, nuku hyvin. Hyvää yötä.”

Kaikesta huolimatta minä olen kuitenkin suu-
ri optimisti, sillä globaalin markkinatalouden ja
liberalismin nimeen vanhojat ovat osoittautuneet
juuri täsmälleen sellaisiksi valehteleviksi pas-
kiaisiksi, jollaisina olen heitä aina pitänyt.

Jussi Rusko

Älkää ampuko lukijaa

Geofroy Tory (1480-1533):
Champ Fleury

Juha Siro

Kiire. Aina sen tuhannen kiire.

Painan kaasua ja puristan rattia. Pitäisi ehtiä Heinäjoen Valssifestivaaleille ja tehdä päätöskonsertista juttu lehteen. Kuvittelen jo kauniin naisen keveässä shifonkikoltussaan. Illan päätteeksi me pyörimme niin, ettei parketti piisaa.

Käännyin väärästä risteyksestä ja hetkessä olen hukassa. Tie käy yhä kapeammaksi, enkä saa autoa käännettyä. Päädyn talorötelön pihaan, mikä lie – kummituslinna. Pitäisi palata samaa tietä, mutta uteliaisuus voittaa. Kävelen lahonneelle kuistille ja avaavan oven.

Olen pitänyt yhdistettyä kirjastoa ja viinikellaria hullujen houreena, mutta tässä se nyt on. Pölyisten hyllyjen puristuksessa lojuu lepotuoli, jonka lukulampun keltainen kehä on vanginnut paikalleen. Tuolin lämmin syli kutsuu minua.

Ovi takanani lokahtaa lukkoon.

Kuljetan kättäni kirjojen selkämyksillä: **Maugham, Meri, Moravia, Mustapää, Mann.** Olkoon. *Kuolema venetsiassa* ei kiinnosta tänään. Viinihyllystä löytyy argentiinalaista Graffignaa – menköön. Valitsen seuraksi **Sirkka Turkan** kootut runot ja huokaisen tuolissani. Avaan kirjan ja luotan sattuman voimaan:

”Hyvä ystävä, siteeraan heti aluksi erästä runoilijaa: täällä sinä et ole dosentti, täällä sinä olet kylässä. Vieraita me olemme todella näissä elämän juhlissa.”

Unohdan Heinäjoen daamit, kun löydän satumalta kirjan, jossa on kuva **Faye Dunawaysta**. Chinatownin filmaamisen aikaan hän oli minulle maailman aistillisin nainen. Hän astuu ulos kirjan sivulta ja lupaa hieroa kipeää niskaani.

Kiroan kouluni Clasun, jossa luettiin latinaa, saksaa ja ruotsia. Mitään niistä en osaa. Mutta me emme tarvitse sanoja, viereisessä huoneessa on vuode.

Minulla on kirjoja, nainen ja viiniä. Mietin, onko sanojen järjestys oikea ja puuttuuko maailmastani mitään. Kohta himoni alkaa yltyä ja huuhaillen taas hyllyjen välissä. Käsiin sattuu **Jaan Krossin** romaani *Vastatuulen laiva*. Luen sitä pitkään. Yksikätisen neron tarina imaisee mukaansa. Voiko olla niin, että kyetäkseen luomaan



jotain todella suurta, ihmisen on luovuttava kaikesta muusta, myös rakkaudesta. Kross itse ansaitsisi Nobelin.

Selaan taidekirjojen kuvia. Luen välipalaksi kaksi novellia **Milan Kunderan** *Naurattavien rakkauksien kirjasta*. Löydän hyllystä pullon Calvadosta ja luen muutaman sivun **Italo Calvino**.

Sitten löydän **Yoshida Kenkon** *Joutilaan mietteet*, ja alan kiistellä hänen kanssaan kirjakääröjen säilytystavasta: pitäisikö ne asettaa pajusta punotulle hyllylle pitkittäin vai poikittain. Lopulta kävelen kirjan kansien välistä suoraan hänen huoneeseensa. Ikkunan takana kukkii kirsikkapuu.

Erotan vielä kaukaisia ääniä, kun minua etsitään. Joku hullu ampuu haulikolla lukitun oven lävitse ja säleet lentelevät sisään.

Hiiteen koko Heinäjoki. Minä en aio palata.

Rikos kannattaa kirjallisuudessa

(Oy Like Kustannuksen slogan)

Erkki Kiviniemi

Kirjallisen varkauden eli plagioinnin historia alkaa Antiikin Roomasta. Siellä kerrotaan tapah-
tuneen tekstien anastamisia, siten että kuulija kirjoitti puhetta ylös ja käytti sitä toisaalla oma-
naan, ehkä hieman muunnellen.

Tekijänoikeuslain kehitys on liitetty aluksi sensuurisääntöihin. Suomessa annettiin 1829 sensuuriasetus, jossa tekijänoikeutta käsitellään kirjesalaisuutena ym. laadittuna henkisenä omaisuutena. Tämä säädös on jatkoa Ranskassa 1700-luvulla määritellylle tekijän luontaiselle omis-
tusoikeuden kaltaiselle oikeudelle teoksiinsa.

Vuonna 1961 säädettiin Tekijänoikeuslaki, joka 1984 sai nimikkeen *laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin*. Tätä lakia on täydennetty sittemmin noin 20 kertaa, lähinnä tietotekniikan kehitykseen liittyen.

Plagiointioikeudenkäyntejä on ollut Suomesakin. Ulkomuistista tulee mieleen Paavo Rintalan 1960-luvun *Mummoni ja Mannerheim* teoksessa esiintynyt tanssiaiskohtaus, joka oli lähes identtinen Leo Tolstoin vastaavan tanssiaiskuvauksen kanssa. Kirjailija arveli kohdan siirtyneen teokseensa *tiedottomana plagiaattina* alitajuisen muistin sanelemana.

Postmodernismi toi kirjallisuudentutkimukseen intertekstuaalisuuden käsitteen, joka on käsiteltävä laajennetuksi vertailevan kirjallisuustieteen uudeksi esiinmarssiksi. Levisi myös ajattelu, että kaikki lainaavat kaikilta, joten eräänlainen rohkea vapaamielisyys käyttää alluusia ja sitaatteja ilman lähdeviitteitä yleistyi.

Julkaistun teoksen lainaaminen onkin oma lajinsa ja kirjallisuuden yhteisen kentän oikeanlaista ymmärtämistä. Lainaus on vain silloin tuomittavaa, jos selvän tahallisesti yrittää

esittää huomattavan laajoja tekstikokonaisuuksina ominaan. Muutoin kirjallisuuden kentässä rehoittakoon yhteisten ajatusten, kuvien ja sanontojen loistava käyttövapaus.

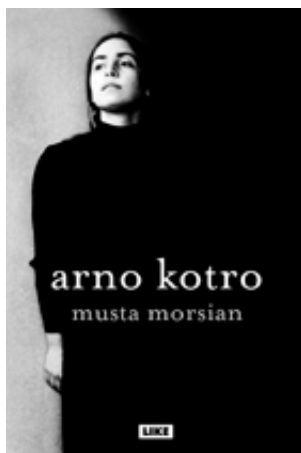
Aivan toisenlaiseen ongelmaan törmätään, jos todetaan jonkun käyttäneen julkaisematonta käsikirjoitusta luvatta o-



maksi hyödykseen. Silloin ollaan tekemisissä sekä salassapitorikkomuksen että plagiointirikkomuksen kanssa. On vaikea tietää, kuinka yleistä on, että kustantajat antavat heille lähetettyjä käsikirjoituksia luettavaksi omille kirjailijoilleen. Toimenpide voidaan naamioda taustalukijan työksi, mutta entä jos sisältöä jollain tavalla myöhemmin löytyykin *taustalukijan* omista teoksista?

Kuvatun kaltainen hyväksikäyttö on paljastunut äskettäin. Arno Kotro oli saanut Likeltä naisen runokäsikirjoituksen luettavakseen. Todistettavasti tämä oli tapahtunut vasta sen jälkeen, kun naiselle oli ilmoitettu, että teosta ei julkaista Likeltä. Naisen pyytäessä käsikirjoitustaan takaisin luvattiin se hävittää. Kuukausia myöhemmin Kotro alkoi pommittaa naista tekstiviesteillä, joissa hän yritti suostutella tätä antamaan käyttöönsä runoja käsikirjoituksesta, koska hän kirjoitti *juuri naisnäkökulmasta runoteosta*. Kun nainen kieltäytyi, lähetti Kotro viestin: *Mä muutan niitä sopivasti ja sit mä en jää kiinni*. Saatuaan tietää, että nainen oli tallentanut viestit tekstasi Kotro: *Ehdotan tekijänoikeuskäyntiä suurin otsikoin, saadaan myyntiä. Saitko nauhalle?*

Teoksesta *Musta morsian* nainen löysi 27 muunneltua plagiointia. Olen tutustunut niihin ja vastaaviin kohtiin naisen käsikirjoituksessa. Näyttää ilmeiseltä, että Kotro on käyttänyt laajasti haltuunsa saamansa käsikirjoituksen ajatuksia ja sanontoja. Näytteet muistuttavat naisen ideoita ja aihevalintoja selkeästi. Ei ole kuitenkaan varmaa, voiko muunneltua plagiointia



osoittaa oikeudessa kiistattomaksi pelkkien tekstinäytöiden perusteella.

Huomioon ottaen edellä kuvatus tekstailun ja käsikirjoituksen seikkailut Likeltä Kotrolle on kuitenkin plagiointi todennäköisesti osoitettavissa. Kotro on itse tunnustanut tekonsa, joka on siis tahallinen. Hän on myös muuttanut lehdistössä puheitaan oman teoksensa valmistumisajankohdasta.

Tässä tapauksessa on syyllistytty plagioinnin lisäksi salassapitorikkomukseen. Rikoslain 49 luku Eräiden aineettomien oikeuksien loukkamisesta on uudistettu lailla (21.4.1995/578) ja sen 1 § Tekijänoikeusrikos kuuluu: Joka ansiotar koituksessa tekijänoikeuslain säännösten vastaisesti: ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa toisen oikeutta (1.) kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen, on tuomittava tekijänoikeusrikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi Käsikirjoituksen kopiointi tai julkistaminen ilman oikeudenhaltijan lupaa on kiellettyä. Joka käyttää salaisuudeksi määriteltä tekstiä omaan tai toisen hyödyksi tuomittakoon tämän lain perusteella.

Kyseisessä tapauksessa on sovellettavissa myös tekijänoikeuslain kohtia, joissa sanotaan, että teoksen käyttäminen vastoin tekijänoikeuslain määräyksiä eli tekijänoikeutta loukaten aiheuttaa joka tapauksessa, tuottamuksesta riippumatta, velvollisuuden suorittaa tekijälle kohtuullinen hyvitys. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai varomattomuudessa, hyvityksen lisäksi on suoritettava korvaus muustakin menetyksestä sekä aineettomasta vahingosta: kärsimyksestä ja muusta haitasta.

Kyseinen salassapitorikkomus ja luvaton käyttö on aiheuttanut tekijälle suuria henkisiä kärsimyksiä sekä tuhonnut käsikirjoituksen julkaisemismahdollisuudet tarvelemällä sen ideat. On pakko lisätä, että lukemieni kohtien perusteella näyttää siltä, että naisen käsikirjoitus on huomattavasti lahjakkaampi ja vaikuttavampi kuin Arno Kotron *Mustan morsiamen* kokonaisuus.



Priit Pajos: Uhrivaras

Suomen Kustannusyhdistyksen asia olisi puuttua tällaiseen väärinkäytökseen. Aikooko kirjallinen eliitti vain hymistellä ja hieman voitella, että *eihän noin pidä tuki tehdä*. Suurin vastuu on tilanteessa Likellä, jonka olisi tullava esiin ja otettava kantaa ikävään tapahtumasarjaan.

Lähetin Suomen Kirjasäätiön toimitusjohtajalle Veikko Sonnille ja Oy Liken Kustannuksen toimitusjohtajalle Hannu Paloviidalle kirjeet, joissa vaadin puuttumista näihin tapahtumiin ja tekoihin. Molemmat ovat vaienneet kaikilla kielillä, samaan aikaan kun Arno Kotro tekee itsestään uhria viikkolehden sivuilla. Saatuaan kohulla lisättyä tuntuvasti teoksensa myyntiä on Kotro päässyt kaikei tavoitteeseensa. Seuraavaksi häneltä voisi odottaa markkinoille lapsen näkökulmaa rakkauteen, ja sitten vaikka koiran. Ainakin jälkimmäisessä tapauksessa plagiointi on vaikeaa. Täytyisi osata siis kirjoittaa itse.

Onko julkaisemattomien tekstien hyväksikäytöstä tullut vaiettu maan tapa?

Amikin Runofestivaali 4. 5. klo 12.00 - 21.00

Annikin puukorttelin sisäpihalla - Annikinkatu 11 - Tampere

Sirkka Turkka

Wimme Saari

Kai Nieminen

Heikki Niska

Markku Into &

Turun Romantiikka

Jouni Tossavainen

Aapo Ilves (Eesti)

Runoryhmä Muuntaja

Ääniteos "Uralin perhonen"

(Katariina Lillqvist & Hannu Salama)

Festivaaliklubi

TELAKALLA

21.00 - 02.15

www.annikinkatu.net/runofestivaali05



Teema: Viro

Etnofuturismin palo

Ville Hytönen

Etnofuturismi on sanana kumouksellisen kuuloinen, voimakkaita ja ristiriitaisia tunteita herättävä yhdistelmä, joka tuo mieleen niin alkuperäiskansojen tilanteen kuin koneromanttikankin.

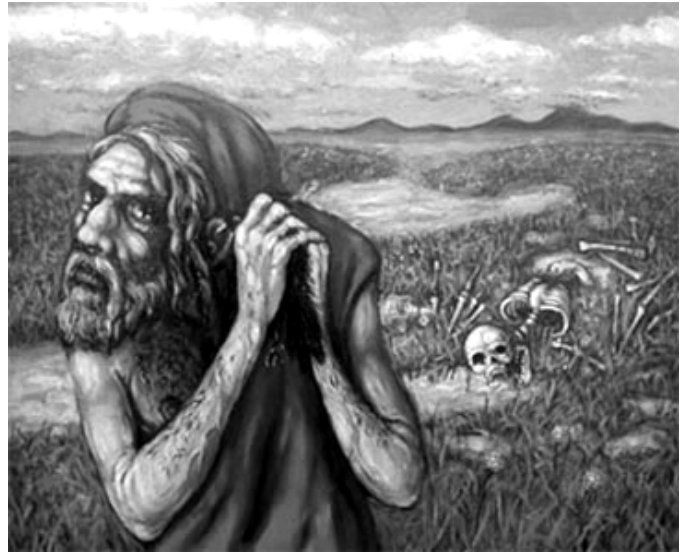
– Etnofuturismi on etninen pelastusohjelma pienten kieliryhmien ja kansojen eloonjäännin varmistamiseksi. Se leviää Uralin alueen ja Baltian nuoren älymystön keskuudessa. Latviassa puhutaan liivinkielisestä runorenesanssista, Oulun yliopiston professori, etnofuturisti Kari Sallamaa tiivistää.

Tartossa 1980-luvun lopun laulavan vallankumouksen aikaan kokoontunut viiden nuoren kirjailijan, amerikanvirolaisen kuvataiteilijan Mark Kalev Kostabin mukaan itsensä Eesti Kostabi \$eltsiksi (Viron Kostabi-\$eura) nimennyt ryhmä otti taiteelliseksi linjaukseksi etnofuturismin. S-kirjaimen korvaaminen dollarimerkillä tarkoitti myönteistä suhtautumista rahaan ja postmoderniin ajatteluun, tietoverkkoihin ja maailmanlaajuiseen tietoon.

Kauksi Üllen, Karl Martin Sinijärvin ja myöhemmin muun muassa Aapo Ilveksen, Jan Rahmanin ja Veiko Märkan edustama suuntaus yhdisti myyttistä kansanperinnettä, kansallista romantiikkaa, klassista modernismia ja länsimaalaista postmodernia ajattelua saman katon alle. Syrjäytetty võrolainen kieliperinne, futuristiset kuvaukset ja globaali tiedonvaihto oli mahdollista yhdistää.

Liike muodostui yleiseksi aatesuunnaksi. Etnofuturismi levisi suomalais-ugrilaisia jalanjälkiä pitkin Itämeren ympärille sekä Venäjälle voimakkaammin ehkä Udmurtiaan. Vuonna 1997 järjestetty toinen etnofuturismikonferenssi järjestettiin juuri Izkarissa, Udmurtian pääkaupungissa paikallisen performanssi- ja käsitetaiteilija Kuzyran Jurin, oikealta nimeltään Juri Lobanovin voimakkaalla panostuksella.

Etnofuturismin käsite oli jatkanut matkaansa taiteesta ja filosofiasta kaupunkisuunnittelun, turismin ja rakentamisen alueille. Se oli levittänyt itäisimmillään hantien ja mansien keskuuteen Siperian nurkille, etelässä Udmurtian ja Marin alueen lounaiskolkkiin ja pohjoisessa saamelaiden synnyinsijoille. Yleisenä aatteena se voitiin kokea useissa ei-ugrilaisissa kulttuureissa länsimaalaisen neromyytin, genrekaanonin ja



Priit Pajos: Viimeinen laululintu

sosiaalisen nousun tarinoiden vastavoimana luonnonläheisyyden ja heimoveljeyden puolesta.

Etnofuturismi-käsitteen väljyyttä on useasti kritisoitu ja yhtä usein myös puollettu. Puolustajat näkevät sen sateenvarjomallin läpi; eräänlaisena erilaisten ystävysten kokoontumispaikana. Kaikilla on jotain yhteistä, mutta myös ainutlaatuisesti tekevät omat juurensa. Näin varjon alla voi sadetta pitää ersäläisen vieressä lyydiläinen, luulajansaamelainen kuin suomalaisenkin. Sallamaa jäljittää sen perusfilosofian paljon kauemmas, **Lars Levi Laestadiukseen** ja komilaisen filosofin **Kallistrat Zhakovin** (1866–1926) limitismiin.

– Limitismissä uskontojen, tieteiden ja taiteiden väliset keinotekoiset rajat katoavat. Etnofuturismikaan ei pyri olemaan tiukka teoria tai esteettinen normi, vaan väljä raami joka antaa tilaa yksilöllisyydelle ja kansallisille muunnelmille.

Käsitteen monimuotoisuus on myös mahdollistanut sen uusiutumisen uuden sukupolven tuodessa ajatuksensa mukaan. Viron etnofutussa kapinoitiin alkuperäistä ideaa vastaan jo puoli vuosikymmentä liikkeen perustamisen jälkeen.

Suomalaiseksi etnofutuksi voidaan laskea Värttinän, CMX:n, Ilja Saastamoisen, karjalan-suomalaisen Myllärit-orkesterin ja viipurilaisen Santtu Karhun musiikin sekä aiemmin mainitun Kari Sallamaan sekä Olli Heikkosen runouden. Osa kotimaisista taiteilijoista ei kuitenkaan ole perehtynyt itse aatteeseen vaan tekevät sen idealeihin sopivaa taidetta tietämättään.

Vuonna 1999 Tarton kolmannessa etnofuturistisessa maailmankonferenssissa pitämässään esitelmässä professori Sallamaa luettelee etnofuturismin voittoja. Yhä useammalla uralilaisella kielellä on viime vuosina ilmestynyt uusia, niin nuoria kuin vanhojakin runoilijoita. On jopa syntynyt aivan uusia kirjallisia kieliä, toisin sanoen

kieliä joilla ei ennen ole ilmestynyt painettua kaudokirjallisuutta - lyydiläinen Miikul Pahonov, vepsäläinen Nikolai Abramov sekä ensimmäisen koltasaamenkielisen runokokoelman julkaissut Claudia Fofonoff. Harvinaisella luulajansaamen kielellä on Stig Rierabbe Gaelok julkaissut toistakymmentä teosta. Võrolainen Jan Rahman on julkaissut yhteiskokoelman *Maapuupäev* suomalaisen suosikkirunoilijan, Heli Laaksosen kanssa. Samoin useat etnofuturistiset kuvataiteilijat ovat saaneet jo maailmanlaajuista mainetta.

Kauksi Üllen sanoin "Etnofuturismi, joka sysää luomisvoimat liikkeelle, ei ole ideologia, vaan hengissäpysymisen tapa, elämäntapa."



Etnofuturismin filosofia suomalais-ugrilaisten kansojen säilymisen perustana

Etnofuturismin III maailmankonferenssi, Tartto 5.5. 1999

Kari Sallamaa

Teesit

- (1) Etnofuturismi on vahvistettava suomalais-ugrilaisen (uralilaisen) taiteen ja kulttuurin perusfilosofiaksi ja estetiikaksi. Se on jo tuottanut uusia kirjallisuksia ja kirjailijoita.
- (2) Etymologia: *ethnos* = enemmistökansan paineessa elävä pieni kansa tai kieliryhmä. *Futurismi* = tulevaisuus kansallisen perinnön ja postmodernin yhdistämisen kautta. Kansallista kaupunkikulttuuria pienille kansoille.
- (3) Uralilaisten kielten rakenne luo indoeurooppalaisesta maailmankuvasta poikkeavan ajatus- ja tuntemistavan. (Friedrich Nietzsche ja Uku Masing)
- (4) Uskonnon, tieteen ja taiteen keinotekoiset rajat ylitettävä perimmäisen ykseyden nimissä. (Kallistrat Zakovin "limitismi")
- (5) Uskonto, rukous ja ekstaasi energian uudelleensuuntaamisen muotona. (L.L. Laestadius)
- (6) Uralilaiset vastamyytit länsimaista Järkeä, neokolonialismia ja teorian imperialismia vastaan. (Emmanuel Levinas)
- (7) Ikuinen paluu alkuun, myyttiin, arkkityyppiin, Pyhään. (Mircea Eliade)
Uralilaiset myytit länsimaista individualismia, nerokulttia, laji- ja genrekaanonia vastaan, myös postmodernin intertekstuaalisuuden kautta.
- (8) Yhteisen alun myytit, alkukotiteoria, kielisukupuu välttämättömänä ja romanttisena ideologiana. "Vesilinnun kansa" (Lennart Meri), "Taivaanpeuran kansat" (Uku Masing), "Ison karhun kansa" (Kari Sallamaa)
- (9) Luonnonmyytit, luontomotiivit kansallisen pelastuksen kuvina uralilaisessa taiteessa.
- (10) Etnofuturismi taiteellinen "eloonjäämisoppi", jossa pienten kielten säilyttäminen ja kehittäminen mahdollistuu.

Jaan Kaplinski

KIRJO-lehden haastattelu
Tartossa 28.2.05

*Kirjoitat että kohtasit sivullisen ongelman muros-
rosiässä. Onko tämä kohtaaminen hukutettu viihteen
ja unohduksen hullunmyllyyn?*

En usko. Se on aina olemassa mutta olen yksinkertaisesti tottunut siihen. En ole koskaan onnistunut tulemaan minkäänlaisen ryhmän kunnon jäseneksi, vaikka olen yrittänyt. Olen aina vähän sivulla.

Kuten Ekelöf sanoi, jag är en annan.

Just det. Minä olen erityisesti pitänyt tästä Ekelöfin runosta, jossa hän sanoo jotain senkaltaista että allt vad finns här är något annat tai jotain sellaista.

Onko tämä toiseus sitten kaikilla?

Melkein uskon että jollain tavalla sen tuntevat kaikki, vaikka se ei ehkä ole niin pinnalla tai se unohdetaan, laiminlyödään. Ihminen sopeutuu ja tekee kompromisseja. Ehkä koko elämä on jonkinlainen kompromissi. Kaikki säännöt, kaikki lait, kaikkialla on kompromissia. Kyllähän siihen tottuu, ja voi tottua varsin hyvin, vaikka tarvitaankin jonkinlaista vastapainoa, taidetta, humalaa, tai jotain sellaista.

Miten Viron itsenäistyminen vaikutti kirjallisuuteen?

Monin tavoin. Yhtäkkiä me syöksyimme täysin toisenlaiseen maailmaan, emmekä olleet valmistautunut siihen, se tuli eräänlaisena shokkina, hyvin monelle, ennen kaikkea kulttuuri-ihmiselle. Kaikki muuttui, ja kirjallisuus yksinkertaisesti menetti hyvin paljon merkitystään. NeuvostoViron aikana olivat kirjallisuus ja teatteri erityisiä ilmaisumahdollisuuksia. Vaikka monista asioista ei voinut puhua suoraan, niin silti kirjallisuudessa puhuttiin, vähän vertauskuvallisella kielellä tai kansan ymmärtämin sanakääntein, ja puoluevirikailijat ja sensorit usein teeskentelivät etteivät he ymmärtäneet, hekin omaksuivat sen kielenkäytön. Kansa tulkitsi omalla tavallaan, viranomaiset toisella tavalla, ja molemmat olivat enemmän tai vähemmän tyytyväisiä. Se oli sellaista peliä.

Stalinin kaudella kirjallisuus oli niin poliittisoitua ettei sitä kirjallisuutena ollut olemassa. Terrori lakkasi Stalinin kuoleman jälkeen, sen jälkeen tulivat hyvin rauhalliset ajat. Ei se ollut vapaa yhteiskunta, mutta toisaalta se oli yhteiskunta jossa oli mahdollista elää, jopa kirjoittaa ja julkaistakin. 50-luvun lopulla syntyi itse asiassa taas ilmiö jota voidaan kutsua kirjallisuudeksi.

Onko totta että viron itsenäistymiseen vaikutti laulaminen?

No, se on kaunis myytti. Kyllä kansa koontui muutaman kerran lauluaukiolle Tallinaan, ja se oli tärkeätä siinä mielessä, että syntyi jonkinlainen yhtenäisyyden tunnelma, ja jonkinlainen optimismi, halu muuttaa asiat. Itse laulu oli pikemminkin symboli.

Tallinnan ja Tarton kirjalliset kulttuurit, ovatko ne kilpailijoita?

En usko että Tallinnan ja Tarton välillä olisi niin paljon erilaisuuksia, kuitenkin eletään sellaista postmodernia aikakautta että voidaan hyvin kysyä onko sellaista ilmiötä kuin yhtenäinen Viron kirjallisuus ylipäättään edes olemassa, kirjallisuus on hajaantumassa kaikenlaisiin virtauksiin ja tyyleihin...

Viron kansa ja kulttuuri olivat ehkä yhtenäisimmillään juuri Neuvostoaikana, kun vastarinta yhdisti ihmiset. Sehän on sosiaalipsykologiassa tunnettu asia että vihollisen olemassaolo yhdistää, niin se oli meilläkin. Nyt yhtäkkiä vihollista ei ole, sitä ei enää siinä mielessä ole, ja näin hajaannus on hyvin hyvin vahva.

Tunnetko veljeyttä etnofuristeihin?

Kyllä. Olen ehkä niin paljon tieteellistä koulutusta saanut ihminen, että minua vähän naurattaa sellaisten iskulauseiden keksiminen, mutta toisaalta etnofuturismi on hyvin tärkeä asia. Minusta on hyvin nerokasta että yhdistetään asiat joita on aina pidetty erossa, toisaalta huippumoderni futurismi, joka käsittää tulevaisuuden taiteen ja kulttuurin, ja toisaalta etno, joka yhdistää meidät hyvin kaukaiseen menneisyyteemme...

Loppujen lopuksi kaikessa ratkaisee se, ovatko ne ihmiset todella lahjakkaita ja kykenevätkö he saamaan aikaan jotain arvokasta.

Vanhoja rituaaleja ja menoja on ryhdytty vaalimaan erityisesti Etelä-Virossa.

Setumaa on erikoistapaus siinä mielessä, vähän kuin Itä-Karjala, setut ovat aina olleet ortodokseja, ja heidän vanha perinteensä on paremmin säilynyt kuin muualla. Siellä mistä minä olen Setumaalta peräisin asui merkittävä kansanrunouden kerääjä Jakob Hurt, ja siellä missä Hurt asui ja missä minun esivanhempani asuivat, lähellä Polvaa, ei ole enää säilynyt mitään vanhasta kansanrunosta, vaikka 150 vuotta aikaisemmin sitä vielä laulettiin kylässä. Protestanttinen kirkko on ollut vähän jäykkä näissä asioissa ja halunnut paitsi sivistää ihmiset, niin myös muuttaa ne stantard average european ihmisiksi, ja tästä on ollut radikaalit seuraukset.

Suomalainen tutkija Väisänen kävi Setumaalla kyllä. Olen itse tavannut niitä vanhuksia, jotka olivat sen aidon perinteen edustajia, pystyivät laulamaan täysin vapaasti, improvisoimaan, ja muistivat myös ikivanhoja lauluja. Se oli täysin elävä perinne.

Kerron Kaplinskille käyneeni Evarin ja Üllen luona Obinitsassa. Esitin heidän välittämänsä kutsun tulla kylään.

Kyllä minä olen ollut sinne menossa, on vaan aika niin kortilla. Kirjoitin Joulusaarnan, sen otsikkona oli Jeesus Obinitsasta, koska Jeesus oli myös itse tällainen setukaispoika, häntä halveksittiin, hän ei ollut hyvin koulutettu, hän oli sieltä kaukaisesta Galileasta jossa eli villiä ja sivistymätöntä kansaa, Jerusalemissa sitten ne huippuintellektuellit ja papit nauroivat että mitä tämä poika yrittää, mitä hyvää voi tulla Nasaretista? Tai Obinitsasta?

Minun opiskeluaikoinani Obinitsa oli sellainen sana. Neuvostoaikana piti yliopiston jälkeen mennä johonkin työpaikkaan joka annettiin, parhaat ylioppilaat saivat paljon paremmat paikat, heillä oli valinnanvaraa, mutta viimeiset siinä listalla, ne saivat sitten Obinitsat ja muut syrjäiset paikat. Obinitsa oli tällainen, sillä peloteltiin nuoria, että jos et opi kunnolla niin joudut Obinitsaan koulun opettajaksi.

Mitä luet parhaillaan?

Luen hyvin erikoista kirjaa, psykologi Frank Tallisin kirjaa *Love sick*, rakastumisen psykologiasta ja psykopatologiasta, erittäin kiinnostava ja hyvin kirjoitettu kirja. Hän itse on kirjailija, hänellä on hyvin paljon siteerauksia, ja hän tuntee Shakespearen ja Danten.

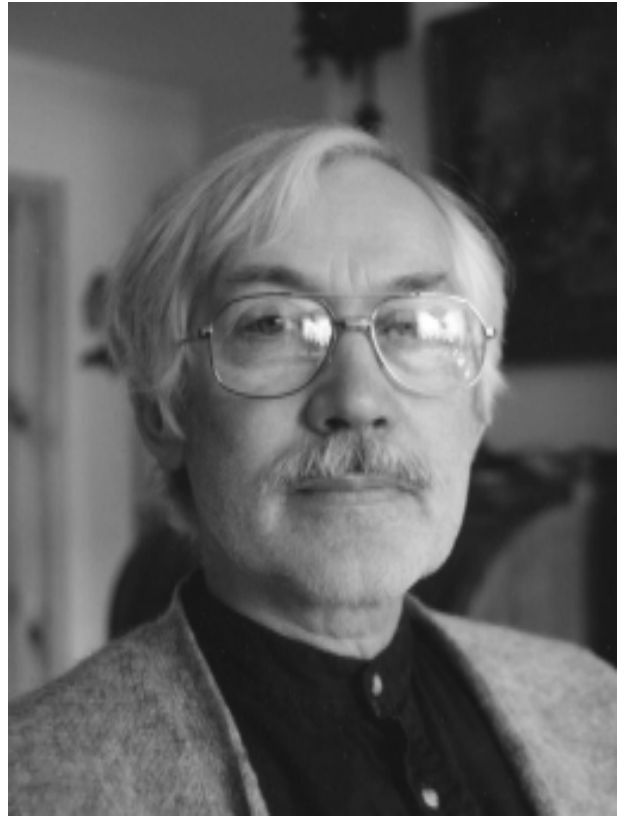
Mitä sinulla on itse tekeillä?

Tekeillä on lasten kirja, kirja kaukaisten eurooppalaisten kansojen saduista ja muinaisista tarinoista. Siinä on australialaisia tarinoita, jopa yksi tasmanialainen, melkein ainoa joka on säilynyt Tasmaniasta, ja sitten tarinoita Pohjois-Amerikasta, Etelä-Amerikasta, Amazoneilta, Mikronesiasta, Melaniasta, Siperiasta, ja kaksi irlantilaisista tarinaa, jotka ovat myös hyvin omituksia, ja sitten 2 virolaista.

Eräs nuoremman polven taiteilija on kuvittanut sen. Halusin antaa lapsille toisenlaisia, något annat, toisenlaisia satuja, joissa ei ole aina niitä kuninkaita ja prinsskejä, joka on täysin muuta. Ihminen lentää kuolleiden maahan ja tapaa siellä ainoastaan varjoja, ei ihmisiä, tai toinen papualainen tarina, jossa luurangot tanssivat ja siitä syntyy kova meteli koska luut hakkaavat yhteen, tai sitten tarina siitä kun delfiini nousee rannalle ja muuttuu ihmiseksi ja hänestä tulee kalastajan vaimo, ja myöhemmin hän pakenee taas mereen. Usein hyvin kummallista mielikuvituksen lentoa, erittäin toisenlainen maailma. Minusta ne ovat lapsille tärkeitä. Kirja ilmestyy nyt keväällä.

Karhu ja Kristus

Erityisen kauniisti ja oivaltavasti kirjoitat esseesäsi "Karhu ja Kristus", miten karhunpalvelus sovitusrituaalina on verrattavissa Jeesuksen palvelemiseen.



Karhunpeijaisissa en ole koskaan ollut mukana, toisin kuin entinen presidenttimme ja elokuvantekijä Lennart Meri. Minusta karhunpalvelus on hyvin erityinen ja tärkeä rituaali, jossa kutsutaan paikalle kaikki tämän paikan, kaikki tämän mikrokosmoksen jumalat ja henget ja eläimet, ja ihminen tapaa tämän elävän maailman kaikkine edustajineen. Tässä karhu on välittäjä Taivaan ja Maan välillä, Taivaan valkoisen isämme ja Maisen maailman olentojen välillä, välittäjä niin kuin Jeesus, niin että ne yhteneväisyydet ovat kyllä olemassa.

Onko Viron kielessä Otava Suuri Karhu?

Viron kielessä luultavasti on ollut sen nimitys *Otamus*, mutta yleensä se on Suuri Vankkuri, *Suur Vanker*. Kiinalaiset ja muut Itä-Aasiassa kutsuvat sitä kauhaksi tai sellaiseksi jolla nostetaan vettä.

Onko vanhojen rituaalien palauttaminen mahdollista ja onko se tarkoituksenmukaista?

Virossa vanhojen tapojen ja vanhan uskon elvyttäminen on vain hyvin pienen piirin asia. Postmoderni maailma on jakaantunut loputtomiin virtauksiin ja koulukuntiin, uskontoihin, halusimme tai emme. Mutta minkälainen oli Viron muinainen uskonto ennen kristinuskoa, se on todella arvoitus. Me tiedämme enemmän Viron keskiajasta, tavoista ja uskomuksista, mutta se kaikki oli synkretismia, Keski-Euroopassa kaikki oli sellaista synkreettistä, ja sitä vastaan taistelivat luterilaiset papit, joille myös katolilaisuus oli epäuskkoa ja taikauskkoa ja kerettäläisyyttä. Katolilaisuuden yhteydessä yritettiin

poistaa kaikki nämä vanhat kristinuskoo edeltäneet tavat, eikä se koskaan täysin onnistunut.

Siellä missä minä asun maaseudulla, lähellä siinä on luultavasti ollut yksi vanhojen virolaisten pyhä paikka, ja siitä on pari legenda jota mielestäni kertovat siitä, että katolilaisuuden tultua rakennettiin pieni kappeli samaan paikkaan, siten siinä jatkui sen pyhän paikan kultti, ihmiset tulivat ja uhrasivat. Lähellä oli vanha järvi joka oli varmasti pyhä paikka. Kerrotaan että siihen oli rakennettu kirkko. Legenda kuului että kirkko oli sinne rakennettu, ja lähellä kirkkoa oli vanha pyhä puu, ja kerran sunnuntaiaamuna jumalanpalveluksen aikaan tuli puusta ulos vanha ukko. Hän otti ison kiven syliinsä, vei sen kirkkoon ja laittoi sen lattialle, ja sitten kirkko rupesi vajomaan maan alle, ja ihmiset kaikki kansa pappeineen pääsi pakoon, mutta kirkko vajosi maan syvyyteen ja siihen syntyi järvi ja järvessä on selkeällä säällä näkyvissä vielä kirkontornin huippu.

Myöhemmältä ajalta, kenties 1800-luvulta, on myös tarina, papista joka tuli renkinsä kanssa hakkaamaan pyhää puuta, ja renki oli kieltäytynyt kunniasta sanoen ettei hän uskalla, se on pyhä puu, hän ei uskalla puuttua siihen, koska uskomus oli että siitä ihminen sairastuu tai jopa saattaa kuolla. Sitten pappi, luterilainen kirkkoherra, oli itse ottanut kirveensä ja kaatanut sen männyn, ja puusta oli kuulunut ääni, "minä olen asunut tässä puussa 1500 vuotta, mihin minun nyt on mentävä" Siihen pappi oli sanonut että mene sinne johonka ihminen ei koskaan astu.

Sinä olet opiskellut täällä Tartossa?

Kyllä. Itse asiassa minun gymnaasini näkyy tästä ikkunasta. Aikoinaan se oli Tarton ensimmäinen keskikoulu.

Oli muuten onnellinen tapahtuma, että Kustaa Aadolf allekirjoitti Tarton yliopiston perustamis-kirjan illalla ennen Lützenin taistelua jossa hän kaatui. Olisiko hänen jälkeläisensä sen allekirjoittanut?

Mutta virolaisille on tärkeämpää se että ne kansakoulut perustettiin. Ja sitten seminaari, jossa koulutettiin opettajia, se oli Tartossa. Venäjän vallan aikana kuri ja rangaistukset olivat kevyempiä, Ruotsin vallan aikana teloitettiin paljon ihmisiä. Ruotsin valta oli paljon epäinhimillisempi, ja noitia poltettiin paljon. Venäjän vallan aikana ei esiintynyt suoranaista vainoa.

Viihde uskontona

Mielenkiintoisella tavalla asetet vastakkain uskon ja viihteen. "Viihde on rikkaiden usko ja usko on köyhien viihdettä." Onko pyhä ja pyhyys kadottanut merkityksensä maallistuneessa maailmassa?

Siitä syntyi juuri pieni väittely Tarton Post-meehen sivuilla, kun nuori uskontotieteilijä väitti, että virolaiset elävät pyhyiden pelossa, koska ei

ole uskontoa joka puhdistaa ihmisiä pyhyiden edessä, että ihmiset elävät alituisessa pelossa. Minua se vähän ärsytti ja kirjoitin vastaan, että ei pyhyys ole välttämättä sen pelottavampi asia.

Totta on että protestanttisessa maailmassa ei ole oikeastaan mitään pyhää, sen sijaan katolilaisuudessa, ortodoksisuudessa on pyhät paikat, pyhät kuvat, pyhäinjäännökset ja muut.

Olin Japanissa juuri marraskuun alussa, oli alle kaksikymmentä lämpöastetta, kaunis sää ja me kävelimme paljon Tokiossa. Keskellä Tokiota on suuri shintolainen temppeli ja sen ympärillä on metsää, jonne ei kukaan saa mennä, joka on tabu. Aivan sen lähellä on suuri loistokortteli, jossa kävelee huippumuodikasta nuorisoa, mutta metsä on pyhä, aivan kuin meillä Virossa on *hiisi*.

Kyllä luterilaisetkin, tai kalvinistit, sanoivat että jumala on pyhä, mutta jumala, se on jotain niin abstraktia, se on jossain toisessa todellisuudessa. Minun mielestäni uskonnossa hyvin tärkeä asia olisi, että täällä maan päällä on jotain pyhää, jota emme saa koskea, tai jonka kanssakäyminen vaatii meiltä jotain erikoista, lähestymistä, puhdistautumista, hartautta. Tämän on mielestäni länsimainen maailma täysin menettänyt.

Mikä on illuusioteknologian asema Virossa tällä hetkellä?

No, se on hyvin vahva ja vahvistuu jatkuvasti, koska virolainen aina enemmän elää siinä maailmassa, jossa tärkeimmät asiat, tärkein tapahtuma esimerkiksi tänään tai huomenna, on joku TV-sarja, tai huippu-urheilun jonkinlaiset MM-kisat jossain, ja lapsille on tärkeää että heilläkin olisi oma barbi, jota voi pukea. Tietokonepelit ja virtuaalitodellisuus tunkeutuvat aina syvemmälle ihmisten elämään ja sen takia lapset tulevat aina vähemmän tietämään esimerkiksi luonnosta. Hyvin useat lapset eivät tiedä enää mistä tulee maito tai mistä tulee porkkana tai peruna, nämä kaikki tulevat jostain puodista. Vieraantuminen luonnosta ja elämän lähteistä on mennyt hyvin pitkälle.

Suora kokemus jää pois, kaikki välineellistyy?

Kyllä, ja sen sijaan että tehtäisiin veitsellä ja valmistettaisiin jotain puusta, mitä kaikki pojat ovat tehneet, sen sijaan pelataan tietokonepelejä.

Tietokonemaailma on 2-ulotteinen. Psykologit ovat todistaneet, että 3-ulotteisen maailman tajuaminen ja ymmärtäminen kehittyi ainoastaan lapsen tehdessä kaikenlaisia pikkutöitä ja isoja töitä tavallisilla työkaluilla, oppiessa käyttämään puuta ja savea ja kiveä, hiekkaa. Tavalliset perinteiset lasten leikit ovat korvaamattoman tärkeitä.

Mitkä olisivat parhaat keinot kulttuurin moninaisuuden säilyttämiseksi kapitalistisessa maailmassa?

Minulla ei ole mitään selvää reseptiä ja olen sen suhteen hyvin epätoivoinen, koska globaalin massakulttuurin hyökkäys on niin voimakasta, että on hyvin vaikea tulla toimeen, säilyttää

jotain. Kiinnostavaa olisi oppia niiltä kansoilta, jotka ovat oppineet säilyttämään sen, kuten jotkut Amerikan intiaanit tai muut. Niitä sentään on maailmassa. Miten se on tapahtunut?

Miten suuri merkitys omalla kielellä on pienen heimon säilymisen kannalta?

Varmasti kieli on erittäin tärkeä, mutta toisaalta minusta irlantilaiset ovat jatkuvasti irlantilaisia, vaikka suurin osa heistä ei enää osaakaan iiriä eikä käytä sitä jokapäiväisenä kielenä. Ehkä pääasia on jonkinlaisen jatkuvuuden perinteen kunnioittaminen ja sen elvyttäminen, hyväksikäyttäminen. On siinäkin omat vaaransa, jos jollain kulttuurilla on vaara muuttua täysin folkloristiseksi, niin se voi menettää tärkeimmät yhteytensä nykyaikaan, siinäkin pitää löytää jonkinlainen kompromissi, tasapaino niiden välillä. Loppujen lopuksi me elämme nykymaailmassa, ja siinä mielessä tämä etnofuturismikäsitys on kiinnostava, että se pyrkii yhdistämään kaksi asiaa ja tarjoamaan juuri nykymaailmalle tai tulevaisuuden maailmalle jotain sellaista arvokasta joka on peräisin menneisyyden maailmasta. Se on hyvä ajatus.

Mikä on oman kirjoittamisesi suhde vanhaan virolaiseen perintöön?

Omassa runoudessani olen hyvin paljon käyttänyt vanhan virolaisen kansanlaulun poeetiikkaa, mutta se ei ole nyt näin ilmiselvää, en käytä suoria siteerauksia tai muuta. Mutta olen oppinut kovin paljon viron kansanlauluista, se on ollut minulle hyvin tärkeätä. Olen kirjoittanut myös oman pikku eepokseni aikoinaan vanhoista lauluista, se ilmestyi Looming-lehdessä. Minulle eräs tärkeä avainsana oli kulta. Kulta oli virolaiselle talonpojalle vähän maagista ja mystistä, koska hän ei ollut koskaan pidellyt sitä käsissään, siitä kullasta aina puhutaan, kultaneidon taonnasta lauletaan, myös Inkerissä tai Karjalassa. Loppujen lopuksi rajat eivät erottaneet kansoja kovinkaan paljon ennen vanhaan.



Elo Liivi Ristimäki

Runoteknisesti minun eepokseni, pitkälaulu, on kirjoitettu niin että sitä voi laulaa vanhalla tyyllillä, metriikka on säilytetty niin kuin sen pitää olla. Esimerkiksi Kreutzwald ei tuntenut sitä, tai laiminloi sen täysin. Ensimmäinen joka minun mielestä kirjoitti kunnon, oikean mitallisen kansanrunon oli Gustav Suits, joka oli hyvin koulutettu kielitieteilijä.

Taolaisuus

Eräässä suomennetussa runossasi kirjoitat, "Elämää ei saa koskaan valmiiksi". Se, että olemme keskeneräisiä, ja kaikki on kesken, on hyvin taolainen ajatus, ja semmoisenaan se on vapauttava kokemus, että maailma on yksi kokonainen tapahtuma, joka tapahtuu meidän läpi tai kauttamme. Miten taolaisuus ja itämainen ajattelu ovat vaikuttaneet sinuun?

No taolaisuus tai mitä se taolaisuus sitten on ja on, on niin monta taolaisuutta, mutta olen itse kääntänyt Laotsen *Tao Te Chingin* kiinasta käyttäen hyväksi kaikenlaisia apuvälineitä, vähän osaan klassista kiinaa. Se on minulla hyvin läheinen, mutta enemmän ehkä vielä Chuangtse, josta on olemassa hyvä suomenkielinen käännös. Pertti Niemisen. Myös buddhalainen, erityisesti Kauko-Idän chan-buddhalaisuus ja muut sellaiset virtaukset, ne tuntuvat luonnonomaisilta ja kodikkailta, niitä on paljon helpompi ymmärtää ja ottaa vastaan kuin jotain länsieurooppalaista modernia filosofiaa.

Onko runous sakraalisena kielenä sukua vanhoille kirkollisille kielille, kuten mantra, tai litanian?

Voi olla, mutta ei nykypäivänä, tässä maailmassa, se on harvinaista. Sen sijaan selvästi sakraalisia ovat 1900-luvun ranskalaiset runoilijat kuten Paul Claudel tai St. John Perse, ja tavallaan myös Walt Whitman. Heihin kaikkiin on vaikuttanut raamatun kieli, ja tavallaan myös surrealistit ovat lähestyneet sitä pyhää kieltä.

Minä muistan hyvin suomalaisen tutkijan Lehtisalonsa pitkän, erittäin kiinnostavan kirjoituksen shamanistisesta kielenkäytöstä, jota hän oli itse suoraan tutkinut samojedien parissa. Hän kirjoittaa miten sitä samankaltaista suhtautumista kieleen esiintyy paljonkin muualla maailmassa, esimerkiksi saamelainen joiku on sellainen, vähän toisenlainen kieli. No, itse olen ostjakkien luona ollut ja kielen tutkijana kääntänyt niitä tekstejä, sielläkin runon kieli on täysin jotain muuta. Amerikkalaisesta shamaanien kieli on täysin ymmärrettävää tekstiä, joka on siis lintujen tai henkien kieltä, ja usein sillä on selvä yhteys runoon. Yhteydet nykyrunoon, no, sitä on vaikea sanoa, vaikka sellainen runoilija kuin Paul Celan, hänellä varmaan sitä on. Ehkä tämän pyhyyden tuhoutumisen yhteydessä sakraalisen kielen käyttökin häviää, sitä ei ole jäljellä paljon enää.

Tällaista arkaaista eläinkieltähän käyttävät äänirunoilijat, oletko kuullut?

Viisi vuotta sitten olin Oulussa ja siellä oli opettajana ja esiintyjänä tämä edesmennyt virolaisruotsalainen Ilmar Laaban, kulttuurihenkilö, runoilija ja mitä tahansa.

Kristinuskossakin on yksi sellainen shamanistinen piirre, jota yhteyttä he itse varmaan kielitäytyvät näkemästä, on tämä glossolalia, jota harjoittavat helluntailaiset, jotka muuten ovat hyvin dogmaattisia ja jyrkkiä omassa kristinuskossaan, mutta käyttävät samanlaista tekniikkaa, ekstaattista ja shamanistista, ja siitä tulee se että he puhuvat kielillä ja tajunnanvirtaa.

Oliko sinulla ongelmia saada kirjojasi julki ennen Viron itsenäistymistä?

Oli, mutta en haluaisi sitä dramatisoida, niitä ei ollut niin hirveän paljon. 90% vähintään klostesta kirjoitetusta pääsin julkaisemaan.

Kirjoitat myös muilla kielillä?

En kirjoita ruotsiksi, suomea käytän vapaasti, Johannes Salmisen kanssa teimme *Valkea yöt ja mustat*, oman osuuteni kirjoitin suomeksi. Näin oli helpompi, toimittaja Anja Salokannel korjasi minun suomen kieleni virheet. Englanniksi, venäjäksi ja suomeksi olen kirjoittanut pikkuisen runoja. Ne ovat kaikki kovin erilaisia kieliä. Kieli antaa meille jonkinlaiset raiteet joita meidän ajatuksemme kulkee, kuten Nietzsche on sanonut, hän oli myös hyvä kielitieteilijä.

Onko helpompi leikkiä vieraalla kielellä kuin omalla?

Tiettyssä mielessä kyllä. Löydät kiinnostavia asioita joita tämä native speaker ei kykene löytämään, hänellä se kieli on niin tuttu niin tavallinen asia, mutta minulla siinä on aina jotain uutta, aina syntyy kysymyksiä että miten sitä voi sanoa, miten on oikein, mutta sitten löytyy mahdollisuus sanoa sillä ja sillä tavalla...



Jaan Kaplinski (s. 1941 Tartossa) on kansainvälisesti tunnettu virolainen runoilija, filosofi ja kulttuurikriitikko.

Kaplinski on julkaissut yhteensä 14 runokokoelmaa sekä joitakin esseekokoelmia, lastenkirjoja ja proosaa. Lisäksi hän on kääntänyt viron kielelle runoutta ranskasta, englannista, espanjasta, kiinasta (mm. Tao Te Ching) ja ruotsista (Tomas Tranströmer). Kaplinskin teoksia on käännetty suomeksi, norjaksi, ruotsiksi, hollanniksi, unkariksi, islanniksi, japaniksi, latviaksi, venäjäksi ja tsekiksi. Kaplinskin runoissa ja esseissä näkyy hänen kiinnostuksensa ympäristökysymyksiin, kielen filosofisiin kysymyksiin, klassiseen kiinalaiseen runouteen ja filosofiaan, buddhalaisuuteen ja esikristilliseen virolaisuuteen.

Kaplinski opiskeli kielitiedettä Tarton yliopistossa ja on työskennellyt kielentutkijana, sosiologina, ekologina ja toimittajana. Neuvostoliiton romahdukseen jälkeen Kaplinski oli Viron parlamentin Riigikogun jäsen.

Tuuli ei puhalla. Tuuli on puhaltamista.
Onko tuulta, joka ei puhalla? Aurinkoa, joka ei paista?
Jokea, joka ei virtaa? Aikaa, joka ei virtaa?
Aika onkin virtaamista. Vaikka en tiedä, mitä
se sitten virtaa. Vai onko sittenkin olemassa
aika, joka odottaa, on paikallaan kuin järvi
padon takana? Onko tulta, joka ei ole vielä
alkanut palaa, ei edes hehkua?
Onko kylmää tulta? Salamaa, joka ei ole vielä iskenyt?
Ajatusta, jota ei ole vielä ajateltu? Elämää,
joka on vielä elämättä ja ehkä jääkin
tyhjäksi kohdaksi, mustaksi aukoksi kuivuneessa tuulenpesässä,
aalloksi, joka kivettyi ennen rannalle ehtimistä, ja nyt
katsoo pöydän reunalta minuun
ja koputtaa unessa sydämelle?

Jaan Kaplinski: Rukous, mantra, runo,
suom. Katja Meriluoto, Nihil Inherit 1996

Kauksi Ülle

KIRJO-lehti
haastatteli
Fenno-Ugrian
toimistolla
helmikuussa 2005



Kauksi Ülle istuu tyttärensä Leelon (Laulun) kanssa pienessä Fenno-Ugrian Kulttuurisäätiön toimistossa. Pöydällä on värikäs, riehakkaan iloitteleva venäjänkielinen lehti Futuetno 6, jossa dokumentoidaan Udmurtiassa vuosittain järjestettävää etnofuturistista kokoontumista. Taapahtuman ohjelmistoon kuuluu taidetta, laulua, tanssia, teatteria, sekä perinteisiä riittejä ja menoja.

Kauksi Ülle on koordinaattori ja manageri lukuisille eri projekteille, julkaisuille ja konserteille.

Fenno-Ugria on riippumaton, valtion tukema kulttuurisäätiö, jolla on kuusi työntekijää Tallinnassa ja yksi Tartossa. Tärkein projekti on tällä hetkellä ekoturismi, eli järjestää matkoja Komimaalle, Mordvaan, Udmurtiaan ja Marimaalle siten, että ihmiset maksavat kylissä ihmisille saunasta, kalastamisesta ja kotiruoasta. Lokakuussa järjestetään fennougri heimopäivät, mikä käsittelee kansanmusiikin seminaarin, taidenäyttelyjä ja konsertteja. (www.suri.ee)

Tällä erää Kauksi Ülle toimittaa kirjaa etnofuturismista; se on kenties hänen 20. kirjansa.

Kun tulin 80-luvulla Tarttoon opiskelemaan, oli Jaan Kaplinski minun opettajani. Hän puhui minun kanssani eteläviron kieltä, hänen äitinsä oli vorulainen. Pääsin yliopistoon opiskelemaan toimittajaksi. Ensimmäisellä kurssilla yliopistossa ryhdyin tutkimaan kansanperinteitä, kansanlauluja ja kansanmusiikkia, ja hyvin pian perustimme ystävättärensä kanssa oman kansanmusiikkiryhmän, Tzlet.

Maauskoon, luonnon uskoon en tutustunut opiskeluaikani Tartossa, vaan tutustuin luontouskovaisiin matkustaessani heimokansan alueille. Meillä on olemassa naisten seura, jossa me teemme riitti ja menot, kevään tullessa, syksyn tullessa ja talven tullessa. Kun suvi alkaa me menemme hiiteen ja laulamme, ja keitämme pyhää puuroa jota jaamme kaikille kotiin vietäväksi. Loitsuja oli Virossa säästynyt jonkin verran, joten keräsin niitä, ja kokosin loitsuja ja rukouksia mordvilta, mareilta ja udmurteilta, tein niistä uuden kokonaisuuden.

Teimme naisten riittejä Aleksander Heittalon vaimon Elo Liivin kanssa, kirjoitin itse riitteihin sanat. Hänen kanssaan kävimme Udmurtiassa ja haastattelimme siellä vanhempia naisia, tallensimme tietoa. Hänen miehensä Aleksander Heittalon (Vigalan Sassin) kirjoissa oli se sama teoriassa, mutta me toteutimme sitä käytännön tasolla, ja koristelimme sitä perinnettä.

Maauskon perintöä on yhä tallella. Viljandi-maalta tutkijat ovat löytäneet pyhän kiven, ja kun he menivät sitä etsimään niin ihmiset tunsivat polut sinne kivelle, ja ihmiset tiesivät missä pyhät kivet ja pyhät lähteet olivat.

Haanjan kylässä Etelä-Virossa on korkea mäki, ja siellä asuu kymmenkunta nuorta perhettä. He ovat tehneet jo kymmenen vuoden ajan vanhoja täysikuun riittejä, uhri- ja polttomenoja, puhumatta siitä kenellekään. Nyt tapasimme heitä ja annoimme heille kirjallisuutta ja teimme riittejä heidän kanssaan.

Taara uskonto syntyi Viron tasavallan aikana, kun viranomaiset halusivat lopettaa sodan Jeesus Kristusta vastaan ja perustaa oman uskonnon. Uskonto rakennettiin keräämällä yhteen sopivia uskomuksia eri kansoilta Itämeren alueilta. Ylimmät virkamiehet ja osa oppineistoa omaksui tämän Taara uskonnon. Se on liian kirjallista ja teoreettista se uskonto, ei se toimi. Seura on yhä olemassa, kaikki kodat ovat ulkoviroilaisilla. Me sanomme että koputus on kuin kota, seurat ovat kuin kota. Tällä hetkellä on neljä kotaa, Saarenmaalla Saarenpään kota, Tallinnassa Härjänpäänkota, ja vanhin kota Emujärven kota on Valumaalla. Tartossa on myös yksi kota, mutta minä olen niin vapaa ihminen etten halua sinne mennä.



Grafiikka Kauksi Üllen teokseen
Kääni päivä - Evar Riitsaari 2003



Grafiikka Kauksi Ülleen teokseen
Käänänpäiv - Evar Riitsaari 2003

Setukuninkaan hovissa

Kauksi Ülle asuu miehensä **Evar Riitsaaren** kanssa Obinitsassa, kuusi kilometriä Venäjän rajalta Setumaalla.

Evar perusti vuonna 2001 Obinitsa Grupeenin kulttuuriryhmän. He tapasivat vuonna 2001 mordvalaisten ollessa vierailulla Vorumaalla.

Evar osti vanhan kolhoosin konttorina toimineen rakennuksen kulttuuritaloksi, jonka nimi Vihreä Konna. Rikas mies oli aikoinaan rakentanut sen meijeriksi, mutta sittemmin hänellä tuli lähtö Siperiaan. Alakerrassa on vielä maalattia, mutta viime kesänä talossa oli jo varsin värikäs taidenäyttely.

Evar valittiin vuosina 2004 ja 2005 Setukuninkaaksi. Perinne on peräisin setufolkloristi Paul Hagulta, joka vuonna 1993 keksi ajatuksen että Setumaalla on yhden päivän ajan kuningas. Kuninkaanvaalit pidetään elokuussa, kaikki naiset tuovat sinne omaa hantso-oluttaan ja piirakoita, ja katsotaan kellä on parhaat juomat ja sämpimet, lapset kilpailevat siitä kuka on koulussa paras, ja pillimiehet äänestävät kuninkaan. Vaaleja juhlallistetaan sotaväen paraatilla, jossa marssivat laulupataljoona, kotiseutupataljoona hevosineen, ja Pekon sodanväki.

Kuningasehdokkaat asettuvat lavalle seisomaan, ja ihmiset tulevat valitsemansa ehdokkaan eteen seisomaan, ja se jonka edessä on suurin tungos, on sitten kuningas. Evarin kuninkuus ei ole rajoittunut yhteen päivään, sillä hän kiertää yhtyeensä Lokoriqin kanssa kouluilla ja festivaaleilla, ja lehdistö kirjoittelee hänestä ahkerasti.

Setukuningas on kuin paikallinen presidentti. Setukongressi on kokoontunut vuodesta 1921

lähtien kuusi kertaa. Setukongresseissa valitaan setuvanhemmat, jotka istuvat setuparlamentissa.

Evarin kansanmusiikkiyhtye **Lokoriq** on käsite, mikä tarkoittaa naurua. Sananmukaisesti *Lokoriq* tarkoittaa pikkukinkereitä, juhlia, trubaduureja ja bardeja. Ensimmäinen levy, *Seturap*, myytiin vauhdilla loppuun. Perinteisten etelävirolaisten kappaleiden lisäksi ohjelmistoon kuuluu mm. Nick Cavea, Leevi & Leavingsiä ja Juice Leskistä voruksi. Minulta ainakin petti pokka.

Mennessäni Obinitsan pieneen kylään ohjaudun kylämuseoon, jossa ranskalainen kuvausryhmä on juuri lopettanut setukaisnaisten kuvaamisen. Huomatessaan minut innostuvat vanhat värikkäästi pukeutuneet naiset laulamaan vielä minulle kolme pitkää kansanlaulua. Riemullinen, nostattava esitys!

Evarin kotipihassa uteliaat puustaveistetyt eläinhahmot ottavat tulijan vastaan. Vanha kelmainen pikkubussi jököttää pihalla kesää vartoen. Evar on sydämellinen hahmo, eivätkä kieli- vaikeudet meitä juurikaan häiritse. Seuraavan päivän huhkimme metsäsavotassa, ja illalla lämmitämme satavuotta vanhan savusaunan.

Saunomisen jälkeen Evar näyttää minulle julkaisematonta Aleksander Heintalun eli Vigalan Sassin kansalliseeposta Kultainen Äiti, *Kuldmamma*. Evar on kuvittanut tuon lähes 700-sivuisen eepoksen. Vaikuttaa upealta. Hän kertoo Kultainen esityksestä kesällä 2002 kansanfestivaaleilla Paldessa. Kahdeksan tuntisen esityksen aikana veistettiin männystä Kultainen ja laulettiin lauluja hänestä.

J. K. Ihalainen



Setukuninkaan kruunajaiset
Valokuva painetusta julisteesta



Taarka

Kauksi esittelee minulle uusinta teostaan Taarka, jonka kannessa on Peeter Lauritsin kuva teoksen päähenkilöstä, maankuulusta runonlaulajasta Taarkasta.

Taarka-näytelmä saa ensi-iltansa elokuun alussa. Se on enemmän ooppera kuin näytelmä, sillä siinä on paljon laulua ja tanssia.

Taarka syntyi 1869 pieneen kylään Setumaalla. Taarkan äiti oli rikas, ja Taarkalle oli jo lapsesta varattu naapurikylästä rikas mies. Hänen isänsä kuitenkin joi ja pelasi maat ja mannut. Perheen jouduttua vaivaistaloon ei Taara päässyt naimisiin. Taarkan ollessa 26 ikäinen hänen isänsä kuolee. Taarka saa lapsen, ja he asuvat saunassa jossa katosta satavat lumet sisään. Hän saa kaikkiaan viisi lasta, joista kolme kuolee jo vauvoina. Vanhin poika lähtee Venäjälle eikä hänestä kuulla sen koommin. Viimeinen lapsi oli tytär jonka hän sai 23 vuotiaana.

Vuonna 1913 tulee Armas Otto Väisänen Suomesta keräämään ja tallentamaan setukaislaulajien lauluja. Taarkan laulua kuultuaan hän sanoo että tämä on genius. Hän tinkii lahjoja Taarkalle, ja palaa takaisin vielä kymmenen vuoden kuluttua Taarkaa tapaamaan. Tällöin hän hakee Taarkan mukanaan lentokoneella (*luhilahi*) lau-



Sukunimet Setumaalla

Vuonna 1921 annettiin Setumaalla sukunimet, koska heillä ei aikaisemmin niitä ollut. Eräskin kylä halusi sukunimensä korttipakan kuvakorteista. Yleensä ihmiset halusivat kauniin nimen. Taarkalta kun kysyttiin että onko maata, hän vastasi "vähä on". Siitä hän nimeksi Pisumaa (Vähämaa).

lamaan Suomen presidentille. Taarkaa pyöritetään kouluissa ja konferensseissa. Väisänen tuo mukanaan maalari Alpo Sailan ja kuvanveistäjän, jotka ikuistavat Taarkan ja kaksi muuta suurta naislaulajaa.

Viron kansantieteilijät ostavat hänelle talon kolme vuotta ennen hänen kuolemaansa, mutta se on toisessa kylässä, eikä Taarka halua asua siinä. Kaiken aikansa hän vain haluaa kävellä synnyinseudullaan, ei pysytellä kotona.

Taarka haluaa opettajaksi, mutta hänestä tulee skitsofreenikko. Hänellä on kolme koiraansa mukanaan kun hän kulkee talosta taloon ja kerrää. Hän kuolee vuonna 1933 metsään. Pappi kirjoitti, että käsitöitä kun ei tehnyt, maata kun ei omistanut, niin kansanlaulaja.

Lukemistoksi:

Timo Leisiö: Setumaalta Harjumaalle.

A. O. Väisänen tutkimusmatka Viroon vuonna 1913. Tampereen yliopisto 1992

Hagu, Paul – Suhonen, Seppo (toim.): Peko.

Setu rahvuseepos – Setukaiseepos – The Setu Epic
Laulanut Anne Vabarna, Snellman-instituutti,
Kuopio 1995

KAUKSI ÜLLE

Sanat tuuleen

Jos viron mielivallan
sanomalehdet eivät
etusivuillaan julkaise
Kauksi Üllen ylistystä
oman kulttuurin voimalle
kauneudelle ja hyvyydelle
vaan kiittelevät setomaan kaappausta
ja myönnytyksiä venäläisille
niin minä kirjoitan runon
laulan laulun
ja jos kukaan ei lue
ei näe
ei tunne
ei tahdo kuunnella
niin minä laulan nuorelle tammelle
vanhalle vaahteralle
takiaisille nokkosille
ohdakkeille omenille
rentukoille
ulpukoille
hoitakoot ne omat asiansa

Varoituslaulu neitokaiselle

Luoja naista armahtakoon
Maria sitä varjelkoon
joka elää aikanamme
hiukset hyvin värjättyinä
tukka tuiki tupeerattu
sävytetty sävy sävyyn
kauniit kasvot kalvakoitu
punat pantu poskillensa
sinet sievään silimän päälle
kulmakarvat kiskottuina
toiset tehdään rauhasetkin
kellä pannaan paljon päälle
liikaan vielä lisättäneen
silikonein sievitellen
rasvaimuin lievitellen
selluliitein vyörytellen
kinttuloista kitsastellen
peräpeilit piilutellen
ettei jää perseestä tukea
ettei reikää pierun päästä

Bussissa Tallinnasta Tarttoon

kaiken aikaa
matkapuhelinsinfonia
tai varuskunnan soittokunta
für elisestä marseljeesiin
ufojen laskeutumisesta
marssiin

kun sinä minulle soitat
saan kerrankin kuulla
setukaislaulua
tsilk tsilk tsilgakõnõ

enkä sielunikaan silmillä näe
pikkutakkimiesten joukossa
suoraselkäistä setukaismiestä
pitkävartisine saappaineen huopahattuineen
joka two-stepissä panee koreasti
kädellä ja jalalla

Niin kuin Olli-muorilla oli mielessään
niin kuin hän minua opetti
niin kuin me vielä tanssimme

Aamurukous

No hyvää huomenta
tulee kaunis päivä
ja minä
haluan että se sujuu mukavasti

Kaiken ilon jonka se tuo mukanaan
olen valmis ottamaan vastaan
ja sitten jakamaan sitä
hymyillen
niin paljon kuin tarvitaan

Olen valmis tuntemaan
koko ajan
että käsikivenä rinnassani
jauhaa sydän
loppumatonta hyvää
etsien uusia jyvää
ja valvoen että
se ei pysähdy
pahan silmän katseesta

Sopii tulla
hyvän lämpimän valkean päivän

Iltarukous

Ilta tule onnellinen
kiikuta hyvä hämärä
lusikka suo nälkäiselle
makuusija väsyneelle
illalle suo ilosi
onnesta että kaikki hyvin

ja suo mahdollisuus
parantaa jotain
tai viedä eteenpäin
tai sanoa uudestaan
jo huomenna
kun koittaa taas
kaunis päivä

voin astua unen kehtoon
puhtain mielin
jotta uni vie väsymyksen
ja luo minut uudeksi

levolle kaunis päivä
olen valmis odottamaan uutta
täynnä ilon yllätystä
ja onnen taakkaa

ja kun minä uinun
niin sinä pyhä yö
valvot ja suojelet
minun rakkaitani

Suomentanut Hannu Oittinen

Grafiikka Kauksi Ülleen teokseen
Käänäpäivä - Evar Riitsaari 2003



Runot *Sanat tuuleen* ja *Varoitustaulu neito-kaiselle* on julkaistu aikaisemmin heimo-runoantologiassa *Sano, tuuli* (Helsinki 2002). Muut runot on suomennettu Turun kirjamestarien yhteydessä 2003 pidettyä runomaaottelua Suomi-Ruotsi-Viro var-ten. Viron voittajajoukkueen muodostivat Kauksi Ülle ja Veiko Märka.



Kauksi Ülle

Etelävirolainen toimittaja, runoilija, kirjailija ja etnofuturisti Kauksi Ülle (pohjoisvirolaisittain Ülle Kahusk) on syntynyt vuonna 1962 Võrussa. Hän on toiminut mm. Viron kirjailijaliiton Tar-ton osaston virkailijana, Vorun radion päätoimit-tajana ja kulttuurisäätiön Fenno-Ugrian Tarton osaston virkailijana. Viron kirjailijaliiton jäsen vuodesta 1990.

Vörolaisessa ja etnofuturistisessa kulttuuri-liikkeessä Kauksi Ülle on ollut johtavia hahmoja aina 1980-luvun lopulta lähtien. Hänet tunnetaan-kin etnofuturismin äitihahmona laajalti suomen-sukuisten kansojen keskuudessa.

Vöronkielisen esikoisrunokokoelmansa *Kesk umma mäke* (1986) jälkeen Kauksi Ülle on julkais-sut säännöllisesti võron kielellä runoja ja balla-deja, näytelmiä sekä proosaa.

Muita runoteoksia: *Hanõ vai luigõ. Tossin lugulaulu.* (1989), *Jyriyy* (1991), *Käänäpäiv* (2003). Proosaa: *Säng* (1997), *Paat* (1998), *Huuv* (2000). Kaksikieliset kokoelmat: *Agu ni Eha – Morn and Eve* (translated by Jonathan Roper, Elmatar, 1995). *Kultanainen - Kuldnaanõ* (suom. Hannu Oittinen, Helsinki, 1996). Runosuomennoksia myös kokoelmassa *Sano, tuuli. Itämerensuomalais-ta runoutta* (2002).

Kauksi Ülle on käynyt usein esiintymässä Suomessa.

Absurdia on julkaissut Kauksi Ülleen novellin *Soiva postikortti* (suom. Hannu Oittinen) syksyllä 2003 ilmestyneessä antologiassa *Tallinnasta pois – groteskia virolaista proosaa*.

Aapo Ilves

KIRJO-lehti haastatteli Pool kuudessa
Tartossa helmikuussa 2005

*Olet syntynyt Räbinässä. Miten Räbinän maan-
kuulu paperifabriikki liittyy sinuun?*

No, ei se muuten, kun olen tehnyt kolme kir-
jaani, niinkutsutun ”Räbinä-trilogian”, sen teh-
taan kierrätyspaperille. Kolme kirjaa muodosta-
vat käärmeen joka puree häntäänsä, viimeinen
osa palaa ensimmäiseen.

Trilogian päähenkilö on Herman Julius
Schmalz, joka eli sata vuotta sitten (1870-1945).
Hän perusti ensimmäisen setukielisen kansan-
musiikkiyhtyeen, ja hän sävelsi useita hittejä,
kuten «Setukõsõ sõitsõva» ja «Sauna taga tiigi ääres»,
joista tuli nopeasti kansansävelmiä. Hän oli siis
eräs ensimmäisistä etnofuturisteista.

Jossain vaiheessa Schmalzista tuli vähän hul-
lu. Hän ryhtyi tekemään sadetta ja poutaa viu-
lua soittamalla, ja samaan aikaan jatkoi laulujen
tekemistä ja konserttikiertueita. Niin ikään hän
valmisti itselleen kunniakirjoja, ja koska Puolan
kuningas ei myöntänyt hänelle kunniakirjaa, hän
valmisti itselleen Puolan kuninkaan kunniakirjan.
Hänellä oli myös oma raha, jota hän teki Räbinän



paperitehtaan paperille.
Hyvin arvokas raha joka
toimi joka puolella maail-
maa. Ensimmäinen •uro.
Mutta tarvitessaan rahaa
hän opetti musiikkia ihmi-
sille ja sanoi aina että kos-
ka hänen oma rahansa on
niin arvokasta, niin hän ot-
taa palkkion mieluummin
valtion rahassa.

Missä kävit taidekoulusi?

Opettajani Boris Lukatsi (1907-1996) oli Ees-
tin Taiteilijaliiton ensimmäinen puheenjohtaja.
Liitto syntyi toisen maailmansodan aikana Neu-
vostoliiton sisällä. Lukatsi oli kuuluisan Pallak-
sen taidekoulun kasvatti. Hän oli johtajana vain
lyhyen ajan, sillä häntä ei pidetty kunnan stal-
inistina, hän ei sortanut ihmisiä, ja kun hänet
syrjäytettiin, oli hän kunnolla underground.

Opetus tapahtui Polvassa. Olin yksi kolmes-
ta hänen viimeisestä oppilaastaan. Valmistimme
työn kotona ja veimme sen sitten hänen kotiinsa
ja hän opetti meidät näkemään ja arvioimaan
tekemäämme teosta. Hänellä oli pitkä lumivalkea
parta ja lumivalkeat hiukset. Hän näytti gurulta,
tai pyhimykseltä. Hänellä oli myös pitkä sauva,
kuin Gandalfilla.



Lukatsi oli niin perusteellinen, esoteerinen,
että hän loi pohjan kaikelle luovuudelle. Hänen
opetuksensa ydin kattoi maalaustaiteen lisäksi
myös musiikin, kirjoittamisen ja muut taiteet.
Hän opetti ymmärtämään omaa luovuutta ja ot-
tamaan siitä vastuun.

Mikä on Tarton merkitys sinulle?

Tartosta on tullut Etelä-Viron henkinen pää-
kaupunki, heimokulttuurin keskus. Erityisesti
voisin kertoa siitä, miten NAK, Tartu Noorte
Autorite Koondise, syntyi. Tuo Kirjailijaliiton
Nuorten jaosto oli Neuvostoliiton aikana erään-
lainen ala-aste, jossa aivopestiin nuoret kirjaili-
jat ja runoilijat, ja kun heidät oli kunnolla aivo-
pesty niin he saivat kirjoittaa vapaasti. Sitten tuli
Sven Kivisildnik, skandaalimaakari, jota ei oltu
huolitettu Kirjailijaliittoon, niin, hän elvytti lähes
hajonneen NAK:n vuonna 1996, ja kampsesi sen
avulla itselleen työtilan kirjailijatalosta. Siihen
uudelleen perustettuun NAK:iin kokoontui sel-
lainen hyvin sosiaalinen porukka, jossa kaikki
rakastivat esiintymistä ja yleisöä. Sitä kutsuttiin
raskaan sarjan rynnäkköryhmäksi, ja siihen kuu-
luivat ystäväni Jan Rahman, Olavi Ruitlane,
Contra ja minä. NAK on yhä toiminnassa, po-
rukka vain on vaihtunut. Sanotaan että NAK on
eräänlainen syöpä, joka on pesiytynyt kaikkialle
eikä siitä päästä millään eroon.

Etnofuturismi

Minä kuulun siihen porukkaan, joka on saa-
nut eniten innoitusta isovanhempien kulttuuris-
ta. Omalla tekemiselläni yritän maksaa velan ta-

kaisin ja antaa jotain nykyisille ja tuleville sukupolville.

Innoitteeni kurkkulaulamiseen sain tuvalaisesta kurkkulaulamisesta. Osasin sitä jonkin verran jo aiemmin, mutta muutama vuosi sitten kävi niin, että putosin ikkunasta, kolmannesta kerroksesta, siinä meni luita poikki, selkäranka oli sohjona, päässä soi. Kävin hyvin lähellä kuolemaa, mikä kokemus poisti esteet ja sen jälkeen osasin kurkkulaulamisen, *höömin*. Olen myös saanut vaikutteita Angelin tytöiltä, jotka näin yksitoista vuotta sitten.

Luetko muiden runoutta kun kirjoitat?

Minulla on sen verran hassusti, että kaikki mielikirjailijani, -runoilijani, ja lempimuusikkoni ovat läheisiä ystäviäni. Niitä tulee luettua.

"Ilmeisesti on pakko lukea," nauraa kääntäjä Lauri Lehmus vierestä.

Mikä on tallinnalaisen ja tartolaisen kirjallisen kentän ero?

Minulla on sellainen "marginaalisen keskuksen liikkuttamisen" teoria. Tässä on keskus, sanotaan vaikka Tallinna, ja tässä olemme me, ja jos meillä on tarpeeksi voimaa niin keskus tulee meidän luoksemme.

Aivan alussa tallinnalaiset pelkäsivät kovaäänistä etelän porukkaa, mutta nyt he ovat jo tottuneet. Olavi Ruitlasella oli jonkin aikaa esiintymiskielto Tallinnassa, koska hän oli kerran lumenut kolme kertaa saman runon ja niin kovaan ääneen ettei sitä kukaan kestänyt kuunnella. Ja sitten hän kaatoi olutta pöydään. Tallinnassa syntyi sanonta, että jos joku oli tarpeeksi humalassa niin hän teki "ruitlasen".

Miten syntyi uusi teoksenne Viie päälle?

No, se syntyi juuri tällä porukalla, Jan Rahman, Olavi Ruitlane, Contra, kansanlaulaja Pulga Jaan ja minä. Kokoonnuimme Lauritsien luona, he asuvat paikassa joka on Viron syvin alkulaakso, *urg org*. Se on juuri oikea paikka tehdä tällaisia asioita yhdessä. Siellä on sellainen huvittava piirre, ettei siellä käytännössä tule lainkaan krapulaa. Pieni vapina kyllä, mutta ei kankusta.

Laulat "Tsiisus halle lujaa". Ovatko Jeesus ja Lenin bluesmiehiä?

He ovat dadamiehiä, minä olen bluesmies. Minussa sykkii pyhän Vihanto-joen suiston blues.

Olit skandaalin aiheena eilisessä iltapäivälehdessä. Mistä oli kysymys?

No, lasten kulttuurilehti (Ajakiri Täheke) Tähtönen julkaisi neljä runoani, ja kolme niistä oli synnyttänyt pedagogisen ongelman. Kerron vain yhden niistä. Yksi runo kertoi kaverista, joka varasti lehmänlantaa, raapusti lantakakkujen päälle juustoa ja möi ne sitten pizzoina. Tienaamalla rahoilla hän matkusti Ibizzalle. Lukijat ottivat runot kuitenkin hyvin vastaan, nettikommentit olivat hyvin myönteisiä.

Mikä on muutos Viron itsenäistymisen jälkeen?

Olen hyvin onnellinen että sain elää surrealistisella Neuvostoliiton kaudella. Jälkeen päin katsoen se avartaa ulottuvuuksia. Tällä hetkellä asiat ovat minulla hyvin. Olen saavuttanut eräänlaisen unelmieni täyttymyksen, en enää tee sitä mitä muut haluavat, vaan teen asioita koska muut haluavat että tekisin niitä.

Etelävironkielinen kappaleesi Tii (Tie) voitti Viron euroviisut vuonna 2004. Miltä se tuntui?

Se oli kaunista happeningiä. Se auttoi suuresti vorulaista heimoliikettä, ja eräs Voru Instituutin ihminen sanoi, että Ilves teki meidän kymmenen vuoden työn. Sanoitus oli tietoisesti tehty osoittamaan virallisen viron ja vorun kielen erilaisuutta mahdollisimman hyvin, ja tekemäni käännös viron kielelle oli tahallisesti kömpelö. Mutta kappaleen menestyminen sai ihmiset kuuntelemaan muita etelävirolaisia ääniä. Kappaleen pääsanoma oli että joka paikassa on hyvä olla.

Mitä teet parhaillaan?

Menen kotiin ja kirjoitan uudestaan erään keisällä ilmestyvän näytelmän kohtauksen, ja myös muutaman laulun tekstin. Teen myös runoilija Olavi Ruitlaselle kirjan kuvitusta. Lähitulevaisuudessa teen oman levyn.



Aapo Ilves on syntynyt Räpinassa Eteleä-Virossa vuonna 1970. Tarton NAK-ryhmittymän jäsen on opittu tuntemaan runoilijana, kirjailijana, laulajana, laulun-tekijänä, taiteilijana ja kuvittajana.

Runokokoelmat *No vot!* (1996), *Üks pedajas* (1998), runoja kokoelmissa *Põlvamaa luule* (1999), punkrunovalikoimassa *Tagasi prüigimäele* (2000) sekä Pohjoismaiden runofestivaalikoelmassa *Viie tunni tee – Five hours away* (2001). Proosakokoelma *Ema on kajaka juures* (2001). Näytelmä *Ööpik Võhandu kaldalt* (2002).

Ilves on käynyt esiintymässä Suomessa Turussa, Espoossa ja Helsingissä.

Absurdia on julkaissut Aapo Ilveksen novellit *Tallinnasta pois* (suom. Raija Hämäläinen) ja *Tarinoita Põlvamaan suurmiehistä* (suom. Hannu Oittinen) syksyllä 2003 ilmestyneessä antologiassa *Tallinnasta pois – groteskia virolaista proosaa*.

AAPO ILVES

Sina joka etsit
mottojen ja alkusanojen
ryteiköstä
ensimmäistä kappaletta
ja minä
joka kirjoitin sen
aivan toiseen kirjaan...
Jos lupaat auttaa
niin seuraavassa raamatussani
omistan Sinulle pilkun

*

halusi puhua
otti suun täyteen vettä
paras puheenvuoro
sanoivat toiset
joka on koskaan pidetty
kalojen elämästä

*

Ihmelapselle

viime yönä kuvittelin
että joku tunki Jeesusta perseeseensä
tuli omituinen tunne nukahdin
ja näin unessa popkornia

Alkuräjähdyks

meidän on opittava
laskemaan tuntemaan tähtiä
nyt tiedän että
sillä oli ihmisen kasvot
jolta purskahti kosmokseen

Sienet

Kuljin kurja kulkuani
tahdoin mennä sieneen
tatti oli tavoitteeni
tyytynyt en pieneen

kotona tein tattikeiton
niissä houreissani
pelkäsin kuin ydinturmaa
alushousujani

nyt sen tietää aapo ilves
tietää petri niikkokin
tatti siintää punaisena
siintää täplin valkoisin

Setukaisnainen

Setukaisnainen salakammiossa
kukaan ei saa nähdä häntä
sitoo palmikot ristiin
kaksinkertaisella paulalla

Kalevalaisella ratsulla

Minä olen invalidi
lesboneekeri
vammaisuuksia mulle antaa
aivokoppani
minä en käy kylpemässä
saunalauantaina
yskiessä ole käsi
suuni eessä aina

lesbotarinaani lisää
kromosomipuoli
naisia mä rakastan
miehistä en huoli
äitimandelasta otan
mallin roolipeliin
vaikka haarojeni jatke
viittaa ugriveliin

korvantaukseni on mustat
mustaiset tukossa
silti olen neekeri
enkä vironmustikka
poliittista hyväksyntää
osoittakaa kohtaani
pian plankkaan naamataulun
kun saan direktiivini

antaa massan lyödä
mua päähän pannullaan
itseni tuon markkinoille
takapuolta vuokraamaan
kaitseliit myös perustaltaan
muuttuu ku-klux-klaniksi
kunhan mustaan hevoseni
pääsen Viron pressaksi

Suomentanut Hannu Oittinen

Vsevolod Meyerhold ja teatterin lokakuu



Pia Hyttinen

[Modernin teatterin suuret nimet – 2]

Vsevolod Meyerhold loihti esteettistä teatteria pelkistämällä ja tyyliittelemällä. Ajan oloon neuvostoviranomaiset alkoivat syyttää häntä formalismista, ja lopulta hän kuoli hämärissä olosteissa.

Jos Bertolt Brecht korosti näytelmän tekstin sanomaa, Vsevolod Meyerhold (1874–1940) piti teatterissa tärkeimpänä näyttelijää ja ruumiillisista ilmaisua. (Myöhemmin hän osoittautui kuitenkin ohjaajaa korostavaksi.) Jos Brecht vastusti Konstantin Stanislavskia, Meyerhold ei suoranaisesti kannattanut Stanislavskin ajattelua, mutta hän toimi uransa alkajaisiksi Moskovon Taiteellisen teatterin näyttelijänä (1898) eikä hän näin ollen ole voinut välttyä stanislavskilaisuuden vaikutteilta. Tuntiessaan Stanislavskin läheltä Meyerhold tiesi tarkalleen, mitä hän ei halunnut teatterinsa olevan: naturalistinen teatteri sai väistyä uuden ajattelun tieltä. Stanislavskin symbolismia vastaan Meyerhold ei koskaan asettunut. Kritiikki koski ainoastaan synteettisyyttä eli tekotaidetta. Meyerhold oli siis niin puhdas esteetikko tehdessään teatteria kuin vain mahdollista.

Katharsiksen pauloissa

Meyerhold teki ensimmäiset ohjaustyönsä seuraillen näyttelijänä oppimiaan keinoja (so. stanislavskilaisuus), mutta pian työt alkoivat muistuttaa enemmän symbolistisia ja tunnelmateatterin tuotoksia. Meyerhold palasi vielä Taiteelliseen teatteriin ohjaajana, mutta 1900-luvun puolella hän alkoi saada osakseen poliittista ahdistelua ja työ katkesi Moskovassa. Siirryttyään Pietariin vuonna 1906 Meyerhold keksi ”staattisen teatterin”, klassikot ja Adolphe Appian rytmiikan. Kokeilujaan hän toteutti

omassa studiossaan peitenimellä Dr. Dapertutto; muu ohjaustyö suuntautui Pietarin keisarillisille näyttämöille.

1910-luvun tuotantoa leimasi esteettisyys, tanssillisuus ja taitava naamiointi (esimerkiksi Molièren *Don Juan* ja Lermontovin *Naamiaiset*). Vallankumouksen jälkeen Meyerholdin suhde teatteriin muuttui. Aikaisemminhan Meyerholdilla oli jo ollut kahtiajakautunut suhde teatterin tekemiseen (studio/muu ohjaustyö). 1910-luvun studiokokeilut olivat viihteellisiä ja hakivat perustaansa kansanomaisista näytelmistä. Nämä kokeilut toimivat 1920-luvun tuotannon pohjana.

Ulospääsy naturalismista tapahtui muun muassa antiikin tyyliteatterin ja pelkistämisen avulla. Antiikin katharsis sai Meyerholdin pauloihinsa, ja hän vaati ulkoisen toiminnan vähentämistä ja puhdistavan toiminnan lisäämistä. Katsoja oli saatava aktiivisesti mukaan esitykseen, joten ramppi poistettiin. Rytmi ja liike hallitsivat dialogia. Lavastuksesta tuli muun muassa japanilaisten mallien mukaan näyttelijästä lähtevä ilme: liike, vuoropuhelu ja laulu toimivat näyttämökuvana. Kaikki toimi äärimmäisen tyyliitelyä. Meyerhold alkoi pitää näyttelijää kolmiulotteisena hahmona eikä vanhan tavan mukaisena taustareliefinä. Appiaa seuraillen musiikki toimi tärkeänä elementtinä. Myös eurytmian tuntemus oli Appian ansiota. Commedia dell’arte ja sirkus vaikuttivat ratkaisevasti Meyerholdin jo vanhaan kiinnostukseen kansanomaisesta teatterista ja viihdettä kohtaan. Suhde Richard Wagneriin oli ihailua kokonaistaideteoksia kohtaan: Meyerholdin liike toimi samoin kuin Wagnerin orkesteri. Kaikki taidelajit voisivat toimia yhdessä tiiviin esityksen luomiseksi.

Symbolismin pysähtyneisyys ei ajan oloon tyydyttänyt Meyerholdia. Teatterin mysteeri ei toiminut viihteen ja kansanomaisuuden kanssa. Huvin piti tulla ennen opetusta, liikkeen ennen sanaa. Keskeisiksi esikuviksi nousivat 1600-luvun italialaiset ja espanjalaiset teatterit ilveilijöineen ja markkinatapahtumineen. Tärkeää oli groteski tyyli, sen epäloogisuus ja elämänilo, myös sen tietty tyyliitely romanttisuus ja todenvastaisuus. Samoja tyylikeinoja käyttivät myös saksalaiset kabareet. Esikuvia Meyerholdilla oli siis riittävästi.

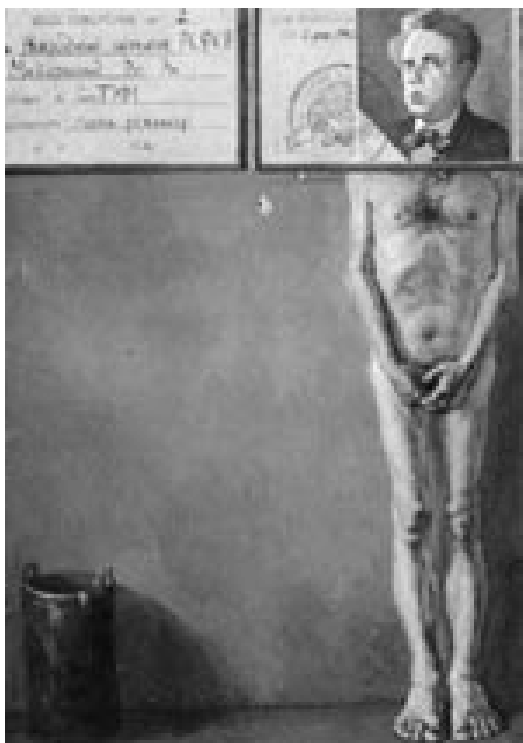
Akrobaattien taituruutta ihmisen parhaaksi

Groteski voi olla komediaa tai tragediaa. Näkökulmia vaihtamalla sai monennäköistä teatteria (vrt. Jouko Turkka). Tragedia kiinnosti Meyerholdia henkilökohtaisesti enemmän (so. katharsis). Groteski toimi myös muodon ja sisäl-

lön tasolla: niiden välillä oli ristiriitaa, eli esimerkiksi tanssi muotoutui yksinkertaisen peruskaavan mukaan, vaikka se sisällöltään muodostaisi koristeellisen ilmiön, luonteen tai teeman. Stanislavski kritisoi Meyerholdin uutta suuntausta sisällöltään merkityksettömänä.

Meyerholdin menetelmät vaativat näyttelijältä enemmän kuin aikaisemmin. Aluksi mielialojen ja inspiraation mukainen näyttelemisen vaihtui tekniseksi näyttelemiseksi. Meyerhold sai osakseen samaa kritiikkiä kuin mitä hän osoitti muille: henkilöt olivat elottomia marionetteja. Symbolistisen teatterin aikoihin näyttelijä oli ulkonaisesti tyyni, mutta sisältä syvä ja merkityksenkäs. Tekniikka kasvoi pian akrobaattien taituruudeksi. Menetelmää alettiin kutsua biomekaniikaksi. Kyseessä oli liikkeen ja työn tehokas yhdistäminen. Näyttelijäntyössä oli Meyerholdin mukaan kuitenkin enemmän kyse marxilaisesta työnkuvasta: työ tapahtui aina ihmisen parhaaksi. Näyttelijä ja hänen materiaallinsa muotoutuivat samaksi. Lieneekö pinnan alla vaikutusyhteys myös Stanislavskin lihasmuistiin?

Näyttelijän oli aina saatava laajentaa omaa aluettaan eikä jäädä oman fakkinsa orjaksi. Rooli oli rakennettava nimenomaan ulkoa sisäänpäin. Se lähti liikkeestä, ilmeistä ja sanoista, ei tunteesta. Liikettä voitiin käyttää tehokkaasti hyväksi jo harjoitusvaiheessa, ns. esinäytelmissä. Näyttelijä selitti roolinsa liikkein ja ilmein, ilman sanoja. Tässä on selkeää yhtenevyyttä Jouko Turkan käyttämiin harjoitusmenetelmiin. Toisaalta yhteys voidaan nähdä Brechtin vieraannuttamiseen: modernin tekniikan ja behaviorismin lähtökohdat olivat sekä Meyerholdilla että Brechtillä samat.



Vallankumouksen muoto esille

Ohjaaja toimi tekstin muokkaajana. Näyttämötyötä varten ohjaaja loi liikkeet, jotka kaikki olivat yhteydessä toisiinsa. Niistä muotoutui ryhmitetty toimintakokonaisuus. Meyerhold puhui musiikin termein kontrapunktista, joka alunperin tarkoittaa "toista sävellystä säestävää sävelmää". Tässä liikkeet säestivät näytelmää. Kyse oli siis ennen kaikkea rakenteiden dialektiikasta. Rytmitys toimi tiukkojen sääntöjen mukaan, ja kokonaisuus oli useimmiten montaasimainen. Vaikka näyttelijä oli tärkeä ja keskeinen toimija teatterissa, ohjaaja oli se, jonka näkemykset toteutuivat näyttelijän kautta. Toisin sanoen Meyerhold arvosti kumpaakin ohjaajan hyväksi. (Meyerhold kritisoi kuitenkin Stanislavskin ohjaajan valtaa!)

Katsoja asettui vuorovaikutukseen näyttelijän kanssa. Katsoja täydensi mielikuvituksellaan ne kohdat, jotka jäivät viitteiden ulottumattomiin. Kyseessä ei liene ollut poliittinen tietoisuus, kuten Brechtillä. Meyerhold ei selittänyt tarkoitamaansa kokonaiskuvaa muutoin kuin muodon kautta: teatterin oli esitettävä vallankumouksen muoto, jotta katsojat saisivat käsityksen vallankumouksen sisällöstä. Katsomot saivat olla pulloillaan tuhatpäistä yleisöä; mitä enemmän sen parempi. Päivänvalovalaistus, tasainen valo katsomossa, lähensi katsojia näyttelijöihin: näyttelijöiden piti nähdä yleisön reaktiot. Se kohottaisi myös katsojan kokemusta. Katsoja ei saanut koskaan unohtaa olevansa teatterissa. Meyerhold oli siis samalla kannalla kuin Brecht, Stanislavskia vastaan.

Yhteistyö kaikkien taidealojen edustajien kanssa käsitti myös kiinteän yhteyden lavastajiin. Lavastus muuttui Meyerholdilla alun alkaen abstraktista tunnelmakuvasta dynaamiseksi osaksi esitystä: hämyiset valo- ja väripintojen tunnelmat muuttuivat etunäyttämön irtoseiniksi ja verhoiksi. Osa lavastuksista pyrki olemaan suurempia kuin esineet todellisuudessa olivat: esimerkiksi tuli mahdollisesti Maeterlinckin *Sinisestä linnusta*. Esineet, jotka olivat kosketuksissa näyttelijän kanssa, olivat muodoltaan plastisia: näin liike näyttelijästä esineisiin ja päinvastoin jatkui kitkattomasti. Vallankumouksen jälkeen lavastuksista tuli niukkoja ja konstruktiivisia.

Teatteritekniikka ei Meyerholdin mielestä voinut koskaan korvata näyttelijää (kuten esimerkiksi Piscator ajatteli). Tekniikan kehitys nimenomaan velvoitti näyttämökuvan koruttomuuteen ja näyttelijän ja liikkeen vaikutuskentän muodostamiseen. Tekniset uudistukset olivat pyrkimystä koko teatteritaiteen uudistamiseen, eivät ainoastaan tekniseen uusiutumiseen.

Musiikkiin Meyerhold suhtautui vakavasti ja se väritti koko tuotantoa. Hänen mukaansa teatteri oli musiikkia: tämän osoitti jo puhuminen kontrapunktista. Meyerhold loi kehitystä Wagne-

rin teatterikäsityksille käyttämällä ideana musiikin ja draamallisten aineiden saumatonta yhteyttä. Elokuva, varsinkin mykkäelokuva, oli taide-muoto, jota Meyerhold seurasi – tosin hieman sekavin ajatuksin. Mykkäelokuva oli hänen mielestään kuvataidetta, samoin teatteri oli kuvataiteen sukulainen. Näyttämöllä Meyerholdia kiinnosti erityisesti elävän näyttelijän ja hänestä tehdyn filmin yhdistäminen.

Klassikkojen vahvaa uudelleentulkintaa

Meyerholdin teatterin yhteiskunnallisuus oli hillitympää kuin monella muulla: teatteri ei saanut olla yhteiskunnallisten kysymysten keskusteluareena, vaan teatterin piti säilyä teatterina. Taiteellinen vastakohtaisuus toimi Meyerholdilla paremmin kuin poliittinen. Tärkeämpää oli se, miten sanottiin kuin se, mitä sanottiin. Groteski ja satiiri toimivat tyylikeinoina vastaamassa muiden taiteilijoiden harrastamaa agitaatiota. Kuitenkin Meyerhold sisällytti ohjelmistoonsa vallankumousteeman (so. teatterin lokakuu). 1920-luvun teattereissa tämä oli verrattain harvinaista. Uusin neuvostonäytelmä loisti teattereissa yleisesti poissaolollaan, vaikka sitä olisi ollut kaupan. Vuonna 1920 Meyerhold perusti vallankumous-teatterin, joka ei saanut paljoakaan kannatusta poliittisilta johtajilta. Tukea sitä vastoin löytyi muilta vasemmistolaisilta taiteilijoilta (konkretisteilta ja formalisteilta), mikä auttoi vaikeuksissa kamppailevaa Meyerholdia pitämään teatterinsa jotenkuten pystyssä.

Klassikkojen uudelleentulkinta oli Meyerholdin tuoreimpia oivalluksia. Tekstiä käsiteltiin ohjaajan näkemysten mukaan eli verrattain vapaasti. Kirjailijan osuus ei ollut itsestään selvä, vaikkakin tärkeä. Tukea Meyerhold sai naturalismista irtautuneilta kirjailijoilta ja päinvastoin: Meyerhold kiitti kirjailijoita avunannosta naturalismin romuttamiseksi (esimerkiksi Anton Tshehov, Nikolai Gogol, Ilja Ehrenburg). Kauden parhaana Meyerhold-näytelmänä pidettiin vuoden 1926 Gogolin *Reviisoria*, joka oli groteski näytelmä.

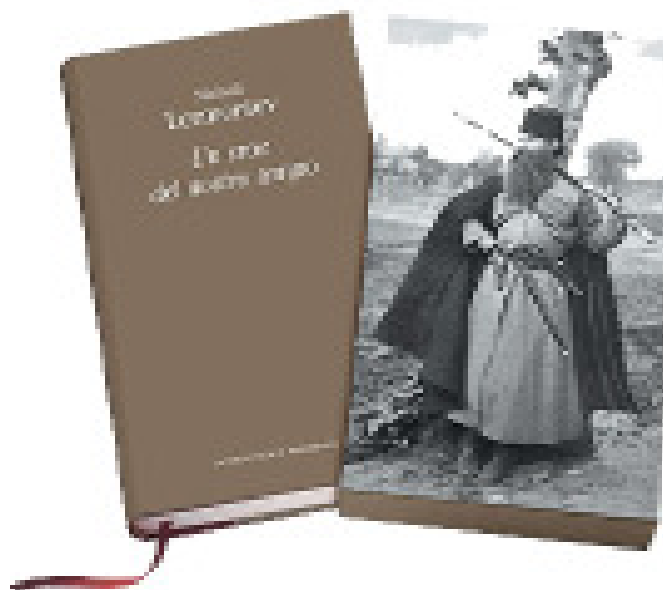
Neuvostonäytelmä joutui kuitenkin pian kriisiin, ja jo vuosikymmenen loppuun mennessä neuvostonäytelmiä ei tehnyt edes Meyerhold. Moni suunnitelma haihtui viranomaisten vastustukseen: Meyerholdia syytettiin formalismista. Kun Meyerholdin teatteri lakkautettiin vuonna 1938, Stanislavski tarjosi Meyerholdille suojapaikan ja apulaisjohtajan tehtävät oopperastudiostaan. Pari vuotta myöhemmin Meyerhold pidätettiin varsin hämärissä oloissa ja tietävästi surmattiin.

Lähteet:

Irmeli Niemi, Nykysteatterin juuret: teorioita, tavoitteita, saavutuksia 1900-luvun eurooppalaisessa teatterissa. 2. painos. Helsinki: Tammi 1984 (1975).

K. S. Stanislavski, Elämäni näyttämötaiteen palveluksessa. Suomentanut Eino Westerlund. 2. painos. Helsinki: WSOY 1966.

J. L. Styan, Modern Drama in Theory and Practice 3. Expressionism and Epic Theatre. Cambridge: Cambridge University Press 1981.



Tunnetsunami ja moraal

Erkki Aura

Aasian tsunami 26.12. 2004 nosti pintaan paljon muutakin kuin suunnattoman määrän merivettä. Samalla kun aalto tuhosi satojatuhansia ihmishenkkiä sen synnyttämä "tunnetsunami" osoitti, miten valtava voima ihmisen tunteisiin sisältyy. Ilta- ja juorulehdistö käytti tilannetta välittömästi hyväkseen saalistaen uhrien omaisia ja läheisiä täysin piittaamatta heidän tunteistaan. Kirkon edustajat ottivat välittömästi esisurijan roolin, ja ihmisille - erityisesti niille, joiden elämään hyökyaalto oli ankaralla tavalla kirjoittanut äärimmäisen traagisen juonenkäänteen - alettiin tuputtaa ja opettaa, miten henkilökohtaista surua "oikealla tavalla" piti kokea.

Kun julkinen sanan ja mediat sekä poliittiset elimet (eli kaikissa tapauksissa näidenkin järjestelmien sisällä ratkaisuja tekevät yksityiset ihmiset!) alkavat manipuloida tunteita tilanteessa, jossa ihmisten suojaus on heikoimmillaan, se on eräs selvä osoitus yhteiskuntamme moraalin mädännäisestä tilasta ja henkisestä luhistuneisuudesta.

Nykyistä käyttäytymistämme aineistavat ja lietsovat hybrisen eli ylimielisyyden monet läsnäoloilmentymät sekä hedonismi eli korostettuihin aistikokemuksiin ja nautintoihin pyrkivä tunne-ikäyttäytyminen. Tällaisesta käyttäytymisestä ja toiminnasta heijastuu erittäin selvästi yhteiskunnallisen ja yksilöllisen moraalin pelko. Moraalikäsityksistä on tehty räkäisen naurun ja halveksunnan kohteita. Inhimillinen vapaa tahto käsitetään mielivaltaiseksi oikeudeksi toimia ilman minkäänlaista itsehillintää. Inhibitio eli yksilön käyttäytymistä jäsentävät estot ja torjunta käsitetään nykyisin vain kielteiseksi, jopa yksilöä vahingoittavaksi.

Ihmisen lajiselle oliolle on ominaista psykofyyminen läsnäolo ja toiminta. Huolimatta väitteestä, jonka mukaan Descartesin slogani "*cogito ergo sum*" (ajattelen siis olen) perustuisi virheellisesti mielen ja ruumiin erilleen hahmottamiselle, käytännössä kartesiolainen elämänjäsenitys näyttää tapahtuvan sangen korostetusti. Elämämme koostuu vitaalisista läsnäolotiloista. Näistä muodostuu kaksi tavattoman laajaa maisemaa: ensinnä yleensä aktivoituvat välittömät, autenttiset tajunnalliset momentit eli *presentaatiot*, joissa herätteen ja reaktion välinen aikaero pyrkii minimoitumaan ja toiminta käynnistyy nopeasti usein ilman kontrolloivaa harkintaa. Presentaatioita seuraavat lukuisat *representaatiot*, joiden sisällöissä mm. aistinkokemusten ja muiden mielellis-tajunnallisten prosessien tapahtumista seuraa pienellä tai suuremmalla viiveellä psykofyyminen reagointi. Näin syntyvät elämän jokapäiväiset sekä toistuvat että uusiutuvat aktit. Nämä elämän vitaaliset merkit synnyttävät ja muokkaavat syvy-

deltään vaihtelevaa vuorovaikutusta muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Mm. näistä tapahtumista muodostuu ihmisen yleinen elämänvirta, jonka kulussa hahmottuu - tässä tekstissä lähinnä oman moraalifilosofisen kehityksen lävitse tarkasteltuna - aivan keskeisesti ihmisen Minuuden ja Toiseuden välinen paikantamistapahtuma.

Tässä tapahtumasarjassa tunteilla on oma, aivan erityinen osuutensa; ja aivan erityinen merkityksensä ja vaikutuksensa on erilaisilla pitämisen ja nauttimisen sekä itsensä hyvittelemisen tunteilla eli erilaisilla *empathian* ja *sympatian* kokemustiloilla, jotka nykyisin liian helposti synnyttävät sekä hybristä että hedonismia, jotka näyttävät ohjailevan yhä laajempien ikäryhmien, myös vielä aivan lastenkin käyttäytymistä, asenteita ja arvomuodostusta.

Yleinen kiinnostus myös tunteiden arkiseen olemukseen ja vaikutukseen sai populaaria pontta ja vauhtia 1990-luvun puolessa välissä kun Daniel Golemanin teos *Emotional Intelligence* (Tunneäly, suom. Jaakko Kankaanpää Otava 1997) ilmestyi 1995. Goleman korostaa tunteiden eli emotiivisten energioiden merkitystä ja suhdetta lajimme muihin tajunnallisuuden reaktiivisiin prosesseihin kuten yksilön kokonaisintelligenssiä rakentaviin tietoon, ymmärrykseen ja tahdon toimintoihin. Yksilön kokonaispersoonallisuuden rakentajana tunteiden läsnäolo, läpäisevyys ja ohjauskyky osoittautuvat ainakin yhtä merkittäviksi tekijöiksi kuin vuositöiden ajan korostettu rationaalisen ajattelun käyttö. Toisaalta myös tunteiden neurofysiologinen perusta ja toiminta on alkanut paljastua monimutkaisemmaksi kuin vain "minusta tuntuu" kokemukseksi.

Golemanin tapainen näkemys herätti yleistä innostusta tunnetutkimuksen piirissä ja myös yleisemmin. Samalla kun tunteiden läsnäoloa ja vaikutusta ihmisen käyttäytymiseen alettiin havaita, tunteita alettiin myös hyväksyä kriittikömmämin erilaisten ongelmakäyttäytymisten syiksi. 1980-luvulta alettiin sekä yksilön että yhteisöllisen käyttäytymisen malleissa hahmottaa kokonaisa "riippuvuuskuultuureja". Heideggerilainen täälläolo (*Dasein*) sai addiktiivisen sisällön. Tunteet ja neurofysiologia kytkettiin kiinteästi toisiinsa. Käyttäytymisen ongelmat yhdistetään nykyisin aivojen välittäjäaineiden toiminnan muutoksiin ja häiriöihin, milloin serotoniini ja dopamiini, milloin jonkun muun yli- tai alituotantoon tms. Löytyi korrelaatioita aggressioiden ja yliseksuaalisuuden ilmenemisiin jne.

Hyvä niin, että löytyi, mutta kummallista ja hälyttävää on, että samalla kun tutkimukset ovat paljastaneet ihmisen kemiallisesta sisällöstä piirteitä, jotka mekanisoivat maailmassaoloamme, samalla ihmisenä olemisen perustavanlaatuiset vastuut ja velvollisuustekijät ovat jääneet pahasti unohtuksiin. Mm. yksilökohtaisten modaalisten ja moraalisten tahtotoimintojen kehittäminen on jäänyt kesannolle. *Dasein*imme on jäänyt tunnemössökoukkuun.

Jyrkkä ristiriita muodostuukin paradoksaalisesti juuri tieteen kehityksen ja tulosten synnyttämien *arvojen sinänsä* ja niiden konkretisaatioiden *hyötykäytön* törmätessä toisiinsa käytännössä. Ihmiskunnan jatkuvan kehityksen eräänä periaatteena pitäisi olla - tiedon ja taidon kasvun myötä - lajimme intelligenssin ja sen ytimen eli eettisen ymmärryksen syveneminen. Tämä tarkoittaa ainakin sitä, että elämämme ja olemassaolomme maapallolla tulisi sisältää riittävästi sellaisia elämäntapahtumia, joiden avulla pyritään poistamaan sellaisia havaittuja ongelmia, joiden haitallinen vaikutus koskettaa koko luontoa, yhtä hyvin elämän merkein varustettua eli orgaanista maailmaa kuin myös sitä epäorgaanista maailmaamme, jonka aineksia ja rakenteita me koko ajan käytämme hyväksemme ja ennen kaikkea kulutamme.

On surullista ja raivostuttavaa havaita - eikä tähän havaintoon tarvita sen kummempia historiantulkintoja - että kaikki merkittävimmät teknologiset uudistukset on aina välittömästi otettu väkivaltakoneistojen hyötykäyttöön ja suunnattu aina jonkin kansanosan lannistamiseksi, pelottamiseksi, alistamiseksi ja myös tuhoamiseksi. Ekonomistit sekä poliitikot toittavat jatkuvan talouskasvun välttämättömyyttä. Teknologit ja -kraatit julistavat teknisen innovaation väistämättömyyttä. Kun nämä kaksi jatkuvaa kehityslinjaa sukurutsataan siinä mediokraattisessa bordellissa, jonka nykyinen virtualisoituva informaatiotaivas muodostaa, on tuloksena nykyinen skitsofreninen hybris ja hedonismi. Se ilmenee politiikan yläpuolella ekonomistisella maailmanhallintatasolla, jossa ei pasakaakaan piitata ihmislajin tulevaisuudesta. Heille riittää koko ajan vain tässä ja nyt, hic et hunc. Vähemmän vaikutusvaltaisella valtionjohtotasolla ja suppeammassa pikkupolitiikassa sama hybris ja hedonismi paistaa demokratiailveilijöiden kasvoista heidän kuvauttaessaan itseään jatkuvissa luokkakouksissa ympäri maailmaa.

Sama hybris ja hedonismi ilmenevät - onnetonta ja vaarallista kyllä - myös pienyksikkötasolla. Esimerkiksi suomalaista "mediakulttuuria" hallitsee "pikkukloppi- ja pikkupimpulamanerismi". Tällä nimikkeellä tarkoitetaan niitä lukuisia ohjelmaformaatteja, jotka syöttävät koteihimme keskenkasvuisia "mediakasvoja", joiden typeryyttävät puheenpälätykset onnettomine artikulaatioineen ja tyhjänpäiväisine aiheenkäsittelyineen sulostuttavat aistejamme. Nämä ohjelmaformatit syöttävät ihmisille käsitystä, jonka mukaan ihmisenä olemisen ydin on jotain jatkuvaa "runkurobisonismia"; että tärkeintä elämässä on ekstreemi huumi, tajunnan himmentäminen, kaljapullo ja kännykkä räkä poskella housut persuuksissa kumman kaa-kaltaiset äärikokemukset nuoren elämässä.

Eri tunnetutkimussuunnat ja psykologiat hahmottavat fundamentaalisia perustunteita puolesta tusinasta tusinaan. Näihin kuuluvat mm. viha, suru,

pelko, nautinto, rakkaus, ilo, yllätys, kiinnostus, inho, häpeä jne. Jokainen "yksinkertainen" perustila sisältää lukuisia aste-eroja, alalajeja, laadullisesti ja määrällisesti varioituvia tunnemuunnelmia ym. Mitään kovin yhtenäistä rakennetta tunteillamme ei näyttäisi olevan.

"Puhtaina" ilmenevien perustunteiden ja niiden variaatioiden lisäksi lajimme muodostaa erilaisia, sangen hallitseviakin tunnesysteemejä kerrostamalla fundamentaalisia perusenergioita joko toisilla perustunteilla tai rakentamalla useiden perustunteiden kanssa eräänlaisia "algoritmisia" tunnekaavoja eli tunnekoreografioita. Näistä tyypillisimpiä ovat erilaiset nautintosessiot. Pitkäaikaisia ja syvästi käyttäytymiseen vaikuttavia ovat myös erilaiset depressiot ja ahdistustilat, piinaava kostonhimo, sairaalloinen mustasukkaisuus, helposti purkautuva aggressiivisuus sekä helposti toistuvasta tai pitkäaikaisesta nautinnon halusta syntyvä riippuvuus eli addiktio, jonka tunnusmerkkeinä on alituinen tarve saada jotain yhä uudestaan, enemmän ja vaikutukseltaan rajumpaa

Perustunteiden ja em. tunnekerrostumien ohella emotiivinen arsenaalimme sisältää myös lukuisia synteettisiä sosiaali- ja kulttuurisidonnaisia tunteita, joita syntyy yhteiskunnan ja erilaisten yhteisöjen vaikutuksesta. Niiden tarkoituksena on joko sopeuttaa yksilöä erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin tai joskus myös muodostaa kriittistä asennetta tms. laadullistamalla ja muokkaamalla yksilöllistä reaktioherkkyyttä ja kanavointimalleja. Kaikki em. ominaisuudet tekevät tunteista välillä myös sekä **puolustus- että hyökkäysaseen**, johon ihminen turvautuu erittäin helposti.

Yhteiskunnassamme on lukuisia systeemejä, jotka käyttävät ihmisen havaittuja tunneikäyttäytymisen malleja röyhkeästi hyväkseen, kuten erilaisissa altistavissa addiktiivisissa systeemeissä. Altistuminen erilaisille tunteille paljastuu selkeästi varsinkin erilaisten nautintoaktien reunaehtojen muodostuessa. Näitä nopeasti syttyville haluile, toiveille ja tunteille ja erityisesti tarpeille ja välttämättömyyksille altistavia reunaehtoja muodostetaan erittäin helposti sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Addiktioista on muodostunut globaalin kapitalismin eräs merkittävimmistä tulolähteistä. Ja juuri tunnetekijöillä on ihmisten hyväksikäytössä erittäin merkittävä osuutensa.

Nyky-yhteiskunta sisältää valmiina monenlaisia instituutioita, jotka ovat keskittyneet ihmisen tunteiden manipulointiin, ja niistä hyötymiseen. Erilaiset uskonnolliset yhteisöt ja kirkkokunnat ovat koko historiansa ajan keskittyneet manipuloidaan ihmisen kaikkein primitiivisimpiä, alitajuisen tuntemattoman pelkoon liittyviä tunnejärjestelmiä; samoin lukuisat teollisuuden haarat ovat keskittyneet nautintokulutuksen hyödyntämiseen käyttäen inhimillisiä tunnerakenteita ja reaktiomalleja hyväkseen. Esimerkkeinä näistä yhteiskunnallisista loiskjärjestelmistä ovat markkinatalouden

ydinmekanismeihin kuuluva, kasvavaan nuorisoon suunnattu sokeri-, nikotiini- ja alkoholiriippuvuus, yhä nuorempiin kohdistettu eroottisexualinen riippuvuus sekä jo myös aivan lapsille suunnattu äärikokemus- eli ekstremitiiriippuvuus. Tätä addiktiokenttää muokkaavat ja altistavat myös monet musiikkiviihteen organisaatiot sekä erityisesti lukuisat median muodot, jotka ovat erikoistuneet keskitetysti tuottamaan ja markkinoimaan erilaisia psyykkisiä ja fyysisiä riippuvuuksia, kuten interaktiivisia konsolipelejä tms. Näille kaikille systeemeille - ja lukuisille, erittäin tietoisesti (ja julmasti) erilaisiin kulutus- ja nautintoriippuvuuteen tähtääville järjestelmille - on yhteistä ihmisen tunne-energioiden hyväksikäyttö sekä yleisten perusmoraaliarvojen hämärtäminen ja yksilön moraalisten oikeuksien täydellinen hylkääminen ja torjuminen.

Analysoimalla mm. erilaisia kriisejä, kuten suuria onnettomuuksia (Thaimaan tsunami ja sen uhrin) ja uhkatilanteita sekä myös erilaisten kulttuuristen ja yhteisöllisten rakenteiden jatkuvasti toistuvia rituaaleja kyseiset manipulaatiojärjestelmät upottavat vaikutusmekanismejaan erityisen aktiivisesti juuri silloin kun jokin "järjestys" on aktiivinen yhteiskunnassa. Ilmeisesti tällöin myös eri-ikäiset yksilöt ovat herkemmin poikkeavasti värähtelevässä tunnetilassa, jolloin heihin voidaan myös vaikuttaa helpommin.

Upottamalla herkistyneisiin tilanteisiin tunnehoukutteita, tilanteita ja akteja, joiden ytimessä korostuu ja mahdollistuu erilaisia ääriinaitoja, monet systeemit saavat käyttöönsä yhteiskuntamme arinta energiavarastoa eli kasvavien lasten ja nuorten emotiivisia voimavaroja, joita käytetään häikäilemättä hyväksi.



Tällaisen brutaalin provokaation ja tuhlaamisen seuraukset ovat koko ajan enenevästi näkyvissämme ihmislajin neurofysiologisessa ja

psyykkisessä rappeutumisessa. Sen vaikutukset koko maapallon struktuuriin ovat vielä tuhoisammat kuin ilmansaasteiden ja siitä aiheutuvan maapallon lämpenemisen.

Esseeni ydinajatus muodostuu havaitsemastani perusristiriidasta, joka liittyy tunteiden aitouden ja nk. vapaan tahdon ja moraalisen, sekä näistä muodostuvan ihmisoikeudellisen legitimisyyden problematiikkaan. Yleisessä keskustelussa ja käytännössä nk. normaalin arkielämän tasolla ihmisillä on tapana puolustaa ja korostaa omien tunteittensa **aitoutta ja oikeutusta**. Väitetään ja oletetaan, että tunteiden **vapaa** ilmaisu on välttämätöntä ja nimenomaan oikeutettua nk. demokraattisessa yhteiskun-

tajärjestelmässä. Omalaatuista kuitenkin on, että demokratiaan implisiittisesti ja olennaisesti kuuluva dialektinen polariteetti on erittäin usein tehokkaasti poistettu ja kielletty tai se on upotettu ja hämärretty sananvapauden ja tasa-arvokeskustelun nomenklatuuraan, mediatiiviseen "lörpöttelyyn" kuten meidän maassamme on tapana.¹ Siellä muodostuvaan yhteiskuntapoliittiseen ja kulttuuriseen lörpöttelyyn hukkuu, sotkeutuu ja vaimennetaan jokainen kriittinen ääni, jolla yritetään nostaa esiin todellista kriittistä keskustelua moraalien osuudesta ja oikeudesta. Sana "moralisointi" saadaan kalskahtamaan tosipahasti vanhentuneelta vitsiltä.

Televisio ja muut audiovisuaaliset mediat olisivat eräs vaikutusvaltainen, jokapäiväisen arjen ja saavutettavuuden tasolla välineistö, jonka kautta kriittinen aistinvaruuksiemme aukaisu ja aktiivointi olisivat vielä mahdollisia. Eri medioiden ohjelmien selaaminen paljastaa kuitenkin niiden pöyristyttävän kehnouden, sekä tekijöiden ammattitaidollisen vajavuuden että varsinkin sisällöllisen rappeutuneisuuden. Olen puhunut tästä ongelmasta aiemminkin joissain Kirjon artikkeleissani. Esimerkiksi tv-ohjelmien järjestelmällinen heikkous on niin silmiinpistävää, että kyseessä on todellinen mediallinen hätätila, johon pitää puuttua välittömästi.

Hedonistinen tunnekauppa kytketään nykyisin kaikkeen ihmisen hyvinvointiin. Nykyiset kaupallisten systeemien valtaistuimilla löhöävät ja voittoa kasvattavat "paavit" vetävät härskeydessään ja röyhkeydessään vertoja kirkollisille paaveille, jotka nekin kyllä ovat osanneet materiaallisen leiviskänsä aina hoitaa omaksi edukseen käyttämällä ihmisen arinta ainesta, hänen tunteitaan hyväkseen. Esimerkiksi kristinuskon ytimeen kuuluva Jeesuksen sijaiskärsimyksen viesti on manipulatiivisen hybriksen ja hedonismin huippusuoritus. Nokkelampaa ja julmempaa kaksinaismoraalista asetta kirkko ei enää voi kehittää ihmisen menoksi. Pään saavat sekaisin maalliset mediat... ja sydämen sotkevat kaiken maailman uskonnot.

Väläyttäisikö Da Vinci-koodin tapainen fiktio valoa sittenkin uskontojen ylläpitämään henkiseen pimeyteen...

Helsingin piispa huohotteli Thaimaan tsunamin jälkeen julkisessa mediassa ja vaikerteli miksi kristittyjen Jumala käänsi selkäänsä. Minulle heräsi kyllä kysymys, että milloinkahan mikään jumala on uskaltanut kasvokkain ihmisen todellisuuden kanssa kulkea?

1) Olen lainannut "lörpöttelyn" ilmeikkään ja ilmaisevan käsitteen Pertti Julkusen (2005) tuoreesta ja massiivisesta väitöskirjasta *Julkisuus ja nomenklatuura*. Acta Universitatis Tamperensis 1057.

Armi Janhunen

Psykoanalyysin suurta läpimurtoa voisi sanoa moderniteetin rinnakkaisilmiöksi. Moderni tuska ja onnettomuus eivät tosin ole peräisin Sigmund Freudin hoituhuoneen divaanilta. Päinvastoin, tohtori halusi lisätä kulttuuriolennon onnen tunteita ja työkykyä. Hoituhuoneen tapahtumat olivat tosin suuri mysteerio useammalle viime vuosisadan alussa.

Sigmund Freudin (1856–1939) vauraat potilaat kärsivät usein moderniteetin haitoista: lisääntyvistä nopeuksista, hälinästä ja uusista, epäterveellisistä lemuista. Junien vauhti ja jyskytys, moottoriajoneuvojen vilkas liikenne, tehtaiden häly ja hajut aiheuttivat masennusta. Kyseessä olivat todellakin yhteiskunnan ylimmät luokat, sillä tavallisen työläisen ansiotulot eivät aina riittäneet edes kaikista välttämättöimpiin tarpeisiin.

Yksi potilasryhmä on siitä lähtien ollut jatkuvasti ajankohtainen analyysin ja hoidon kohde: traumapotilaat. Tämä potilasryhmä on kasvanut ja käsittää nykyään laiva- ja sotaonnettomuudet, luonnonkatastrofit, tulipalot, sodat, ongelma-perheet sekä terrori-iskujen uhrin.

Freudin aikana keskusteltiin paljon juna- ja sotauhrien kärsimyksistä. Nämä julkisuudessa tapahtuneet onnettomuudet herättivät paljon huomiota ja lehdistön raportointi oli tunnon-tarkkaa. Freud vakuutti voivansa parantaa, lieventää oireita ja palauttaa työkyvyn. Laaja, julkinen keskustelu traumaista alkoi epäilemättä 1800-luvun lopulla.

Katastrofijournalistiikka on tänään alue, joka myy hyvin. Julkisuuden haittavaikutukset ilmaantuivat joulukuisten tsunamiuhrien yhteydessä. Trauman lisäksi uhrien koteihin murtauduttiin ja monet saivat uhka- tai kerjäyskirjeitä. Heistä tuli luonnonkatastrofin yhteydessä kaksoisuhreja, mikä on hälyttävää ja viittaa siihen, että ihmisen arvo on alhainen.

Koko maailman käsittävässä perheessä on paljon huolta mustista lampaista. Yhteiskunnallinen kehitys on ollut vapaampaan suuntaan melkein kaikkialla viime vuosisadalta lähtien, ja esimerkiksi homoseksuaalinen käyttäytyminen katsotaan tänään normaaliksi. Epäonni löytyy siksi usein muilta kuin seksuaalisilta alueilta: esimerkiksi ala-arvoisuuden ja rakkaudettomuuden tunteista suoritusyhteiskunnassa.

Vahva voima

Traumaa voisi kuvata ylivoimaiseksi. Se murtaa kuoremme läpi ja tunkeutuu jopa uniin. Sigmund Freud totesi jo vuonna 1920: "Traumaattisen neurootikon unielämä palaa jatkuvasti takaisin onnettomuustilanteeseen, josta hän herää kauhua täynnä." (Freud, Sigmund 1916, s. 263, käännös: Armi Janhunen)

Tsunamiuhrit ovat kokeneet vaikean ajan, ja monilla se tulee jatkumaan painajaisunien muodossa. Kuvaukset 1800-luvun traumaattisesta "rautatieselästä" viittaavat siihen, että trauman voima on mahtava. "Rautatieselkä" oli mystinen vaiva, joka ilmaantui vasta viikkoja onnettomuuden jälkeen. Senaikainen asiantuntija selitti, että tämä johtui siitä, että kyse oli vakavista onnettomuuksista, joiden seurauksia vähäteltiin. Freud ehdotti, että junien jyske aikaansai myös seksuaalista kiihtymistä.

Junien jyske ja tärinä on jatkunut onnettomuuksista huolimatta, ja nykyään ihminen matkustaa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Lisää onnea, kun kaukaisen ystävän tavoittaa muutamassa tunnissa. Sähköposti ylläpitää maailmanlaajuisia perhettä, ja matkapuhelin voi jopa pelastaa henkemme. Elämme todellakin miellyttävämpää aikaa kuin viime vuosisadan alussa ja olemme ehkä onnellisempia. Freud ehdotti seuraavan tulkkauksen junaunista luennollaan joskus vuonna 1932–33: "Kuolema korvataan unessa lähdöllä, junamatkalla, kuolemantila on epäselvä ja esiintyy pelkäävissä viittauksissa alastomuuteen vaatteissa ja univormuissa." (Freud, Sigmund 1932–33, s. 147, käännös: Armi Janhunen)

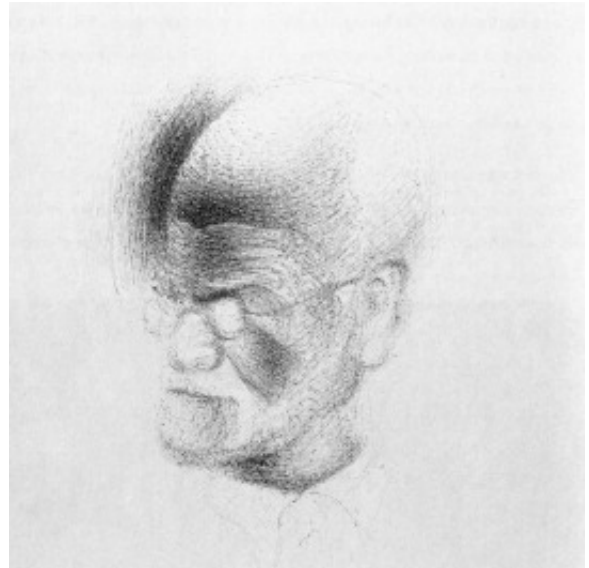


Trauma = totta

Kärsimyksemme on lisääntynyt. Esimerkiksi traumauhrien kärsimys viittaa siihen suuntaan. Traumakeskustelu liitetään tosin usein diagnoosifuskaajiin, ja lehdistön esimerkit löytyvät usein kaunokirjallisuudesta. Tällaisessa ”ilma-keskustelussa” ehdotetaan melkein aina, että fuskaajien määrä on korkea ja että se tulee kasvamaan. Kaunokirjallinen esimerkki on usein Joseph Hellerin legendaarisen *Moment 22* -romaanin päähenkilö, sotalentäjä, joka teeskentelee olevansa psyykkisesti sairas. Itse oletan, että fuskaajia tulee aina ilmaantumaan systeemeistä, jotka uhkaavat ihmisarvoa ja yksilön vapautta. Tänä on tosiasia melkein mahdotonta löytää yhteiskuntaa, joka ei jollakin tavoin uhkasi ihmisoikeuksia. Yksi ihmisen oikeus pitäisi kaikkialla olla juuri se, ettei tarvitsisi tappaa.

Omat kokemukseni pakolaiskeskuksesta vuosilta 1987–91 ja omasta tutkimuksestani osoittavat tosin sen, että fuskaajia ei löydy edes turvapaikanhakijoiden joukosta. Omalla tutkimusalueellani, siviiliväestön elinehdot sodan aikana, olen tavannut useita ihmisiä, jotka eivät ole saaneet minkäänlaista hoitoa ja kärsivät vielä tänäänkin paljon toisen maailmansodan tapahtumista. Tämä on mielestäni järkyttävää.

Äskettäin lukemassani ”kohuartikkelissa” amerikkalainen toimittaja, Paul Lesley, kauhisteli sitä, että jopa kertomukset kärsimyksestä ja kauhusta voivat aiheuttaa hoitoa vaativan trauman. Paul Lesley viittasi Harvard-psykologi Richard Mc Nallyn ajankohtaiseen lehdistölausuntoon. Tämä ei todellakaan ole mikään uutuuus. Jos esimerkiksi raa’at televisio-ohjelmat voivat aiheuttaa trauman, niin vastaavaa reaktiota voi myös odottaa samankaltaisista tarinoista. Ruotsalainen lastenlääkäri Gustav Jonsson



Dali: Freudin muotokuva, 1939

esitti jo väitöskirjassaan vuonna 1967 ajatuksen siitä, että ihmisen perintö käsittää myös hengellisen perinnön. Traumamat kulkevat sukupolvesta toiseen, ja traumamat ovat myös osa kulttuuria. Suomessa esimerkiksi rintamamiesten rakentamat talot muistuttavat jatkuvasti sota-ajoista.

Armi Janhusen tutkimusalue vuodelt 1997–2004: Siviiliväestön elinehdot sodan aikana.

Lähteet:

Freud, Sigmund (1932–33) *Föreläsningar*, Band I.

Freud, Sigmund (1916) *Metapsykologi*, Band IX.

Jonsson, Gustav (1969) *Det sociala arvet*, Tidens förlag; englanniksi: *Delinquent boys, their parents and grandparents* (1967).

Svenska Dagbladet 27.3.2005: *Ångesten breder ut sig*, Paul Leslie.



Kielen kautta katsotut toisiinsa takertuneet kissat

Juhani Ahvenjärvi: Yhä kiihtyvä tauko.
Teos 2005. 46 s.

Juhani Ahvenjärven neljäs runokokoelma *Yhä kiihtyvä tauko* on jo pelkkänä esineenä miellyttävän tyylikäs. Sitä on kiva hipelöidä, se houkuttelee tutustumaan, se vaatii: Avaa minut, lue minut ja astu minun minuuteni maailmaan, jonka olen pukeut sanoiksi tai vaihtoehtoisesti riisunut sanoilla.

Juhani Ahvenjärven kaikissa kokoelmissa on omaääninen ote. Niiden pienessä suuressa kuvien tilassa on kauneutta ja tragiikkaa, jolle metka huumori antaa sydämen löyönnit.

Esikoiskokoelma *Hölkkä* sisälsi tarkkoja absurdeja havaintoja maailmasta, jossa "Itse asiasa talon isäntä jätti omenat poimimatta ja söi variksen". Toisessa kokoelmassa *Viivoitettu uni* Ahvenjärvi teki omine ajatuksineen irtiotta kaikkien totuttuun: "Nuket nousevat nokkosten keskeltä puuhun. / Osa hirttäytyy, osa syö omenaa / Leikkijän suulla. / Puhe kietoutuu pihasta pois viileiden kivien taakse".

Kolmannessa kokoelmassa *Kahvin hyvydestä* runoilija havahtuu kun "Näsinneulan juuret on levinny Jyväskylään asti. / Mää pelkään että Jyväskylä imeytyy mun paukkuun." Hän äityy hulttomaksi omien runojensa selittäjäksi ja tulkitsijaksi; metkasti hän myllyttää "minkätapaista fragmenteista runo voidaan halutessa koostaa".

Tänä keväänä ilmestyneessä kokoelmassa *Yhä kiihtyvä tauko* Ahvenjärven yksilöllinen ääni personoituu runoihin lujasti. Sitä mukaa kun tangolla painojen puntit ovat vähentyneet kevyt kotiseutunostalgiaakin on alkanut vallata tilaa, mutta ei lukija kuitenkaan törmää lyyriseen tunteiluun, kaukana siitä. Oma individuaalinen tyyli ja sen jäljittelemätön konkreettisuus pysyvät runojen kivijalkana, josta lukijan on hyvä ponnistaa mukaan matkalle. Matkanteko on kiehtova elämys, joka mennen tullen hakkaa television esittämät ja ainakin minua passivoivat elämysmatkat sun muut pelkokertoimet ja selviytyjät.

Jo kokoelman motto on paljon sanova, pelkistetysti jäntevä runo, joka kuvallaan avaa mahdollasti tuntevan, tuhat wattia värisevän näköalan: "Tällaisessa kuivuudessa / särö munan-kuoressa saa tulvan mittasuhteet".

Ja sitten mennäänkin hana auki erikoiskoosteesta toiseen. *Ohjeita kartanlukijalle* sisältää kahतालaisuutta ja yhtäläisyyttä, missä heikoin ja vahvin lenkki ovat molemmat lenkit. Jos toinen murtuu niin murtuu toinenkin. Toimiva kokonaisuus on kiinni fysiikasta (kuljettaja) ja psyykestä (kartanlukija). "Älä väheksy vaihetta / kun kuski alkaa narista: / hänen täytyy yhtä aikaa / ohjata

ja sietää selkäsärky. / Kunnioita istuimesi ergonomiaa, / mutta tee se niin kuin insinööri kuunnellessaan ensi kertaa soittorasiasa, / epäillessään ballerinan asennossa vikaa".

Tampere-osassa runoilija vierailee ja viipyilee eri kaupunginosissa. Säästeliäästi hän kirjoittaa Kaukajärvellä runon kuvaksi, joka aukenee kuin silittäisi ryppyistä kangasta: "Soudellessani / rantapallo puhkeaa ja / esiin nousee mädäntynyt käsi. / Sama joka joskus laittoi / tomaatin ja kiivin eri kelmuun. / Takatuhdon paarma näyttää / haukottelevan, pyörittelee / silmiään kuin pakeneva airopari vettä".

Kaupunginosa-runot ovat realistisen konkreettisia, mutta niissä on myös vahva kiteytymä tunteiden maailmaan, jossa on samaan aikaan ilmaavaa sekä tiivistä kokemuksellisuutta ja ennakoimattomuutta joka viehättää. Ulkoisen maiseman kuvaus on runoissa vähäistä, mutta sitäkin tärkeämpää sillä niiden kautta tihentyy se henkinen tila missä kulloinkin ollaan. Ulkoinen kuva ja sisäinen kuva sekä runon välittämä kokonaiskuva ovat toimivassa suhteessa ja ajattelun tasapainossa niin, että muutamalla säkeellä homma on tallennettu perusteellisesti putkeen.

Askelmerkkejä-osassa Ahvenjärvi ottaa suoraan ja hieman provosoidustikin kontaktia luki-jaan. Kysymysten ja kuvailemisen kautta tai avulla hän tiivistää runossaan kekseliäästi ja tavanomaisuuksia vältellen omien runojensa teesit ja teoriat, jotka saattaisivat olla sitä tai tätä, mutta ei ainakaan tylsää mitänsanomattomuutta. Jossakin haastattelussa hän on muistaakseni todennut jotenkin niin, että omassa runoudessaan hän pyrkii välttämään yhdessä runossa liikaa kuvallisuutta, kuvatykitystä, joka pistää hengästymään, ja siksi toivookin kunkin kirjoittamansa runon välittävän tai synnyttävän lukijassa vain yhden laajan ja puhuttelevan kuvan.

Koiranputken neljä vuodenaikaa on kokoelman viimeinen osio ja siinä runoilija on luovuttanut hieman ironisesti tunnelmoivan äänensä koiranputkille: "Tiedoksi omaisille: / ennen kuin te kaavaillette / edesmenneille kukkamerta. / istutakaa kalmistoonne meidät. / Tarkkoina ja pareittain kuin / kiikarit me painaudumme / rakkaittenne verkkokalvoille. / Valitkaa haudalle meidät! Vainajien putkinäkö / vaatii juuri meidät!"

Yhä kiihtyvä tauko on kokoelma, joka avautuu moneen suuntaan. Se on ominaislaadultaan ja yksityiskohdiltaan harkittu kokonaisuus, ulkoisesti pieni mutta ajatuksellisesti suuri.

Jussi Rusko

Kotimaista merkkioppia arvoilla höystettynä

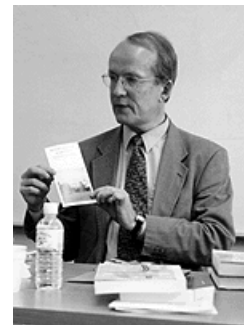
Eero Tarasti: *Arvot ja merkit*.
Johdatus eksistentiaalisemiottiikkaan
Gaudeamus, 2004, 252 s.

Eero Tarasti on Helsingin yliopiston musiikkitieteen professori ja kansainvälisesti tunnettu semiotikko. Semiotikka puolestaan on suhteellisen uusi, näkökulmasta riippuen joko lähestymistapa tai tieteenala, joka tutkii merkkejä ja merkiprosesseja, ihmisten merkkeihin perustuvaa toimintaa. Uusimmassa teoksessaan *Arvot ja merkit – johdatus eksistentiaalisemiottiikkaan* Tarastin tarkoituksena on esittää kehittämäänsä eksistentiaalisesti semiotiikkaan liittyvät ”tähänastiset huomiot” ja näkemykset. Tarasti toteaa heti alkuun projektin olevan yhä keskeneräinen, eikä hän vielä pyrikään teorian systemaattiseen esitykseen.

Eksistentiaalisemiottiikka on Tarastin 1990-luvun loppupuolella nimeämä teoria, joka korostaa subjektin roolia merkityksen muodostamisessa ja jossa tarkastellaan merkkien liikkumista ja muuttumista ”olemassaoloni” ja sen ulkopuolen välillä. Teorian juuret ovat klassisessa semiotiikassa ja etenkin saksalaisessa aateperinnössä; sen taustalla vaikuttavat muiden muassa eksistentiaalifilosofit Sören Kierkegaard, Martin Heidegger, Karl Jaspers, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir sekä suuri joukko muita filosofi- ja Georg Wilhelm Friedrich Hegelistä Theodor Adornoon.

Tarastin teorian kaksi keskeisintä termiä ovat *Dasein* ja transsendenssi. Alun perin ’täälläoloni’, minun olemassaoloani ja maailmaani tarkoittanut, Jaspersilta ja Heideggerilta periytyvä, *Dasein* kattaa eksistentiaalisemiottiikassa myös muut subjektit ja objektit; *Daseinissä* on kyse tavasta, jolla subjekti kokee ympäröivän maailman ja toimii siinä. Transsendenssi-termi on puolestaan peräisin Immanuel Kantilta ja Edmund Husserlilta, joskin Tarasti käyttää sitä eri merkityksessä. ’Transsendenssi’ ei teoksessa määritellä, vaan se koetetaan erottaa sitä lähellä olevista käsitteistä ja sitä yritetään havainnollistaa muun muassa kaunokirjallisuudessa esiintyviä esimerkkejä luettelemalla. Itse asiassa ’transsendenssille’ on vaikeaa ellei mahdotonta antaa selkeää ja yksiselitteistä määritelmää: kyseessä on *Daseinin* ulkopuoli eli se, mikä on olemassaoloni ”tuolla puolen”; transsendenssi on ikään kuin merkin merkitys tai idea.

Semiotiikassa ei ole aiemmin arvoja juuri käsitelty, ja näin ollen *Arvot ja merkit* on eräänlainen suonraivaus. Tarastin pyrkimyksenä on teoksessa tutkia, kuinka transsendenttiset ideat, kuten arvot, muuttuvat merkeiksi ja kuinka ne vaikuttavat *Daseinissa*. Teoksen systemaattisinta ja



mielenkiintoisinta antia ovat loppupuolen luvut ”Ideologia, näkyvä ja näkymätön” sekä ”Postkolonialistinen semiotiikka”, joissa Tarasti pitkän johdattelun jälkeen viimenkin tarkastelee arvoja ja niiden realisoitumista, ideologioiden syntymistä sekä koloniaalistamisen tekniikoita, kuten vaientamista. Tarastin teoriassa arvot ovat varsinaisesti ”maailmani” ulkopuolella, mutta ne vaikuttavat sen sisällä. Alkujaan arvot ovat ”virtuaalisessa olotilassaan” transsendenssissa, josta yksilö tai yhteisö ne valiten kokoo aksiologiaksi eli arvokokoelmaksi. Aksiologiat puolestaan manifestoituvat ideologioissa, kun niitä legitimoidaan ”tälläolossa” toisille subjekteille.

Arvot ja merkit loppuu töksähtäen Vladimir Solovjeviä (1853–1900) ja Josiah Roycea (1855–1916) käsittelevään ”Eksistentiaalisemiottiikan edelläkävijöitä” -lukuun. Luvussa Tarasti esittelee biografisista taustoista lähtien kahden hyvin erilaisen ajattelijan näkemyksiä, joista hän on saanut virikkeitä teoriaansa. Muuten mielenkiintoinen osio sijaitsee väärässä päässä kirjaa, ja sillä on taannuttava vaikutus mainioiden ideologia- ja jälkikolonialismilukujen jälkeen.

Arvojen ja merkkien aihe on hyvin kiinnostava, sen esitystapa puolestaan hajanainen ja sekava. Jotta lukija ymmärtäisi teoksesta vähääkään, on hänellä oltava erittäin kattavat fenomenologian ja semiotiikan taustatiedot. Kiivastempoisessa tekstissä teoreettikkoja ja termejä pudotellaan maanisella tahdilla, ja jälki on lähempänä semiotikkakonferenssin lounaskeskustelua kuin johdatusteosta. Lyhyet, usein pinnalliset vertailut herättävät myös kysymyksen siitä, vertautuvatko Tarastin referoimat teoriat – kuten Lucretiuksen atomimalli – todellakin näin helposti eksistentiaalisemiottiikkaan. (Tarasti tuntuu tiedostavan tämän epäkohdan, sillä hän puhuu välillä ”häikäilemättömästä tulkinnasta”.) Sen sijaan esimerkiksi, kuten esteettisiä arvojen käsiteltäessä viittaukset Tarastin hyvin tuntemaan klassiseen musiikkiin, havainnollistavat onnistuneesti muuten vaikeaselkoista esitystä. Mielenkiinnolla jääme odottamaan eksistentiaalisemiottiikan muotoutumista ja sitä seuraavaa kokonaisesitystä.

Jukka Mikkonen

Suruttomat eli välinpitämättömät

Kun Minna Canthin *Työmiehen vaimo* tuli ensi-iltaan Suomalaisessa teatterissa 1885, syntyi skandaalimainen myrsky. Puhuttiin "jumalattomasta ja siveettömästä kappaleesta, joka ei kunnioittanut mitään kristillisiä arvoja tai aatteita". Näytelmä oli ennen kaikkea hyökkäys naisen heikkoa asemaa kohtaan, mutta ehkä vielä loukkaavampana kokivat monet sen säälimättömästi kärjistävän kuvauksen uskonnollisiin arvoihin nojaavan yläluokan edustajista.

Ilmeisen sysäyksen *Työmiehen vaimoon* Minna Canth sai 1882 tehdystä lakialoitteesta ja sen hylkäämisestä valtiopäivillä. Aloitteessa pyrittiin turvaamaan naiselle hänen työansionsa, joka oli tuolloin miehelle kuuluvaa omaisuutta. Lehdistössä polemiikkia naisten puolesta vetivät ennen kaikkea Minna Canth ja Elisabet Stenius.

Työmiehen päiväkirjaan piti tulla kaikinpuolinen "mätäisen yhteiskunnan" kritiikki. Kirjailija pyrki näyttämään köyhyyden, juoppouden, naisen aseman, kirkon tekopyhyiden ja säätyajan irvokkuuden. Miespäähenkilö Risto pettää kah-ta naista ja juo kaikki saamansa rahat ryyppy-kaverinsa Toppon kanssa. Vaimo Johanna hirt-täytyy, kun häntä luullaan perättömästi huoraksi ja varkaaksi. Hän edustaa näytelmässä sokeasti osaansa tyytyvää kärsijää, joka yrittää viimeiseen asti suojella miestään. Mustalaistyttö Homsantuu puolestaan ei siedä petosta. Hän on anarkistinen suhteessaan yhteiskuntaan ja loppukohtaukses-sa yrittää surmata Riston ampumalla.

Kun Suomalaisessa teatterissa tammikuussa 1885 Homsantuuta esittänyt Ida Aalberg kääntyi kohti yleisöä ja puuskahti kuuluisan repliikin "Teidän lakinne ja oikeutenne, niitähän minun pitikin ampua", putosivat monet monokkelit eturivissä istuvien miesten kulmilta. Agathon Meurman laati Finlandia-lehteen vastalauseenomaisen arvostelun, mutta Uusi Suometar kirjoitti yleisön tunteneen viillon sisuksissaan.

Minna Canthin kunnianhimoa osoittaa se, ettei hän ollut tyytyväinen näytelmään. Hänen mielestään kappale ei sisältänyt elämän totuutta. Kirjailija toivoikin onnistuvansa seuraavalla kerralla paremmin. *Kovan onnen lapsista* tulikin Canthin hurjin näytelmä. Siinä kapinan ja kumuksen sankari, työmies Topra-Heikki johti rosvojoukkoa, joka teki jopa tuhopolttoja. Heikki myös varastaa rikkailta ja antaa köyhille ja sairaille. Heti ensi-illan jälkeen *Kovan onnen lapsia* laitettiin esityskieltoon.

Tampereen Työvänteatterin ohjaaja, kirjailija Sirkku Peltola sai kymmenen vuotta sitten idean sovittaa *Työmiehen vaimo* musikaaliksi. Hän sai Esko Roineen suostumaan ja tuekseen Suomen kulttuurirahaston apurahan. Minna Can-



Wiiralt: Absindijoojad

hin tekstiä kunnioittaen Peltola dramatisoi näytelmän ja laulut sanoitti Heikki Salo ja koko musikaalin sävelsi Matti Puurtinen. Lavastuksen teki Hannu Lindholm, puvustuksen Marjaana Mutanen ja koreografian Virve Varjos.

Canthin tekstissä on tragediapainotteisuudesta huolimatta jonkin verran huumoria. Musikaalissa *Suruttomat* komediallinen aines kasvaa, mutta ei syö traagisuutta. Johannan itsemurha ja sitä edeltävä mielenhäiriökohtaus on Petra Karjalaisen erinomainen roolihiippu ja onnistuu järkyttävyydessään. Tragedian ja komedian sävyt vaihtelevat ja punoutuvat paikoin yhteen, kun esim. Aimo Räsänen Kustaana toljottaa tyhjästi eteensä, vaikka kuolema tapahtuu muuttaman metrin päässä.

On ollut varmasti mietinnän paikka siinä, missä kohdin tässä musikaaliversiossa viitataan nykyaikaan. Ratkaisu on looginen: juoppottelu on yhteiskunnallisista ristiriidoista säilynyt selkeimmin, vaikkakin muuttanut ilmiänsuaan. Niinpä kapakkakohtaus on alkuosin puvustettu nykyajan tuulipukupubin tyyliin. Viittaus toimii hyvin sormena, joka saa katsojan mielen osoittelemaan muittenkin epäkohtien nykytilaa: missä mielessä köyhyys ja naisen asema olivat edelleen ongelmia?

Toisaalta kappaleen on sallittu, ja sen on oltava, yhä klassikko. Sen maailma on osittain täysin historiaa, kuten naisen aseman puolesta. Mutta ongelmat elävät eikä niitä sivuuteta, vaikka ei viittauksia enempää olekaan. Tyyllilaji musikaali vie voiton ja katsojalle jää älyllistä vastuuta kylliksi.

Dramaturgia on ollut sinänsä iso työ. Sirkku Peltola paljastaa, että 146 näytelmän sivusta muotoutui 55 sivun mittainen musikaali. Tämä silti että mukana on uuttakin, ja nimenomaan suuri mustalaistanssikohtaus, jota Canthilla ei

ole. Dramaturgia on onnistunut tekemään kapaleesta jäntevän ja jännitteisen, mitä alkuperäinen näytelmä ei ole. Siinä on paljon viivytystä, venytettyä puhetta ja ylimääräisiä pikku kohtauksia.

Oma lukunsa on Heikki Salon sanoitus. Taidokkaasti pyydettyä sanomaa kärjistävien biisien osuus on viihteellisesti potentiaalisin, mutta myös taiteellisesti osuva. "Ei saa moittia juomari-poikaa" on Salon viittaus nykyaikaan, jossa juomari pyörittää viinaverojen kautta hyvinvointivaltiota. Tämä asiahan ei Canthin aikana ollut lainkaan näin. Matti Puurtisen musiikki on tarttuvaa, kaunista ja viihteellistä. Salon ja Puurtisen yhteistyönä kaikuu moni laulu suorastaan tenhoavana. Häälaulu kirvoittaa onnellisen alun: "Kadehtivat morsianta lehtojen liljat,/ voimaa hehkuu punaposki,/ uuma on kuin kevätkoski" ja "Sulhasella silmissänsä niittyjen viljat".

Vertikaalisuus toimii väkevästi. Laulussa Vaimoväen onni Johanna kuvittelee, "että tuuli tarttuu lakanaan/ ja se kantaa minut ylös poutapilviin keinumaa,/ ja kun lennän kylän ylle, kaikki kansa nähdä saa,/ kuinka pyykkipadan takaa taivaita voi tavoittaa". Tämä on ironiaa, sillä Johanna joutuu taivasiin hirttäytymällä eli alaspäin putoamalla. Lopussa Homsantuun laskeutuu kuin taivaasta jyrkkiä portaita alas surmaamaan Ristoa.

Risto pelastuu ja miesten valtakunta jatkuu. Sinettinä Homsantuuta vietäessä poliisin huostaan Risto toteaa "Olkaa huoleti. Hänen kanssaan menetellään lain ja oikeuden mukaan." Siis niiden, joita Homsantuun olisi pitänyt ampua. Tässä Minna Canthin kärki. Musikaalissa se on historiaa, mutta kaikinpuolisesti hyvin ja antaumuksella tehdyn esityksen perusteella toivoo samantapaista työtä ja onnea suomalaisen musikaalin menestymiseksi.

Erkki Kiviniemi

Yksinäisyydestä ja yhdynnästä

Asko Sahlberg
Yhdyntä
WSOY 2005

Kun kirjan nimi on *Yhdyntä*, ovat ennakko-odotukset kahdenlaisia; joko luvassa on ihan mieletöntä seksihurjastelua tai sitten yhdyntää käytetään symbolisena vertauskuvana jonkin syvällisen tunnetilan kuvaamiseen. Sahlbergin kuudennessa teoksessa yhdyntä näyttäytyy toisaalta yksinäisyyden ja sodan vertauskuvana, toisaalta uhmana kohtaloa vastaan, ja lopulta jonkinasteisena huipentumana, täydellistymänä, jonka aikana kaiken muun merkitys lakkaa.

Yhdyntä tapahtuu Helsingissä vuonna 1944 pommituksen aikana lähes kalustamattomassa mutta kookkaassa asunnossa Bulevardilla. Nainen ja mies, eli Valma ja Axel, päätyvät miehen asuntoon kumpikin uskoen toisen olevan aivan jotain muuta kuin hän oikeasti on.

*Yhdyntä*ssä yhdyntä lähtee liikkeelle vääritynein mielikuvin. Se pitää siis keskeyttää. Keskeytyksistä huolehtivat taloon jääneet asukkaat. Ensin hämäräpuuhissa liikuskeleva talonmies yllättää lemmiskelevän pariskunnan. Sitten ovelle ilmestyy suttuinen pikkutyttö. Aika ajoin räjähtelevät pommit rikkovat keskittymiskyvyn.

Vasta lopussa, kun pariskunta on kokenut pienen palan elämää yhdessä, saattaa yhdyntäkin saavuttaa huipunsa.

Sahlbergin kieli on tyyliä puhdasta. Seksiakti, puhumattakaan seksiaktin rinnastamisesta la-

jempoihin kokonaisuuksiin, on haaste kielelle. Seksi on yksi niistä asioista, joita sanoilla on hyvin vaikeata kuvata. Sahlberg onnistuu tehtävässä kuitenkin hyvin. Hän ei sorru liian karuun realistiseen kuvaukseen, mutta ei heittäydy imeläksikään.

Sahlberg kuvaa teoksen päämiehen henkilön, Axelin, taitavasti. Alasti liikuskelevan, konjakkia hörppivän miehen Bulevardin huoneistossa voi melkein nähdä silmiensä edessä. Axelista ja hänen suhteestaan naisen ruumiiseen ja omiin tunteisiinsa jää lukijalle miellyttävä, monivivahteinen käsitys.

Kirjan naispuolinen päähenkilö, Valma, jää kuitenkin Axelin varjoon. Sahlberg ei tavoita Valman monimuotoisuutta, saatika hänen suhdettaan seksuaalisuuteen, samalla tavalla kuin Axelin. Valman taustoista kerrotaan pienessä teoksessa suhteellisen paljonkin, mutta kuvaus jää kuitenkin jossain määrin pintapuoliseksi.

Teoksen anonyymi kertoja tarkkailee kirjan tapahtumia mielenkiintoisella tavalla, sopivan etäällä lukijasta mutta samalla hänet haastaen. *Yhdyntä* kerrontamuodossa on vivahde vanhaa. Se on tuttua ennen 1950-lukua kirjoitetuista romaaneista mutta harvinaista nykykirjallisuudessa.

Tähän tarinaan se sopii erinomaisen hyvin.

Kati Ala-Ilomäki



Anna minulle siivet!

Jukka Salmi:
Hunajametsä,
Sanasato 2004
144 sivua

Jukka Salmen teos alkaa yksinäisellä lauseella: "Satakahdeksankymmentätuhatta kyynärää pitkä hius." Jo tällainen aloitus herättää odotukset gargantuamaisesta otteesta, ja kun tarina alkaa siitä miten sillanrakentaja Koprogolos joutaa pystytolppansa flirttailevan seuraneidon keskelle, jotta tämä voisi kääntyä vaakatasossa tölpan ympäri kuin jokeen rakennettu kääntösilta, niin lukijan suusta rupeaa syntymään hyvin gargantuamaisia äänteitä, jotka herättävät julkisella paikalla vaivautunutta hiljaisuutta.

Hunajametsän vilkkaasti ja värikkäästi etenevä tarina ajoittuu Aleksanteri Suuren aikaan. Päähenkilön, nuoren pojan Hadukhaddurin äiti Madhu-Bana on kurtisaanin ja keinottelijan tanssahteleva risteytys, rietas ja ovela nainen jonka kunnianhimo keskittyy maallisen omaisuuden kartuttamiseen keinolla jos toisella. Madhu-Banan räävitön replikointi ja laskelmoiva miestenkampittaminen ovat romaanin riemastuttavinta antia. Madhu-Bana on verbalistina melkoinen suunsoittaja, kuin heikkopäinen torikauppias, joka valehtelee, rienaa ja mairittelee kaikkia kenraaleista orjiin.

Hänen poikansa Hadukhaddur taas on kasvanut vanhan laulujen miehen Kippu-Ra'n opissa.

Äiti noutaa poikansa kasvatusisältä Kippu-Ra'ltä ja myy hänet kirjailijalle Onesikritokselle. Nuori poika lataa kuitenkin kirjailijalle sellaisen sielunhätkähdyttämislitanian, että tämä ajautuu pyörremyrskyn silmään ymmärrettyään, oi turhuuksien turhuus, palvelleensa väärää herraa.

"Säkeiden miehelle mustekoukerot ovat yhtä tarpeettomat kuin suurta vatsaa kannattelevat nahkaremmat. Hän kulkee laihana laulujen teitä, mukanaan vain kolmikielensä. Laulut pyrähtävät hänen kieleltään, kun hän avaa suunsa," poika puhuu Kirjailijalle.

Pojasta tulee tarinan edetessä mestarillinen runonlaulaja, joka hallitsee kolmikielisen vinan soitannon sekä eepiset laulut. Kenraalin juhlassa äiti menee haastamaan poikansa pään pantiksi siitä, että tämä lausuu seitsemän säettä Homerosta siinä missä kenraali Aristobulos juo viinikupillisen. Seuraa voimien mittely, joka päättyy Hadukkahaddurin voittoon. Aleksanteri sanoo pojalle: "Pyydä mitä haluat." Poika vastaa:



Verner Lehtimäki

"Anna minulle siivet." Kireän hiljaisuuden jälkeen Aleksanteri pyytää paikalle metsästys-haukan. Pojan äiti kuvittelee haukan hyökkäävän kuninkaan kimppuun, joten hän väentää haukalta niskat nurin. Myöhemmin lintu valmistetaan pojalle syötäväksi ja linnun siivet ommellaan hänen hattuunsa. Kohtauksessa voi aavistaa *Tuhannen ja yhden yön satu*jen läsnäolon.

Teoksen kielellinen juoksutus ei kuvaa henkilöiden sisäisiä ajatuksenkulkua, vaan ihmiset toimivat puhumalla ja tekemällä. Tämä kerronnan muoto saattaa olla perua siinä, että kirjailija on toiminut muun muassa Kaurismäkien elokuvien lavastajana. Teksti ei siis ole kirjallista vaan elokuvallista. Historiallisena satiirikkona Jukka Salmi tuo mieleen jugoslavalaisen Miodrag Bulatovicin, jonka teos *Gullo Gullo* (1981) käsittelee samanlaatuisen arvojen romahtamisen kuin *Hunajametsä*.

Kielellisesti teos on paikoin rahvaanomainen, jopa siinä määrin, että Aleksanterin sammaltavasta suusta onnahteleva puhe kuulostaa ylimitoitetun keskentekoiselta. Aleksanteri tuppaa vaihtamaan puhetyyliä jopa kesken kappaleen. Sama kielellinen kulmikkuus häiritsee joissain runomittaisissa säkeissä.

Teoksen kustantajan omalaatuinen ratkaisu liittää teokseen Mari Hatavaran jälkipuhe on mielestäni erikoinen, sillä Hatavaran sinänsä loistava kritiikki ja luonnehdinta teoksesta toistaa kirjan kulkua ja valaisee sitä, mikä ei mielestäni sinua lukukokemuksen jälkeistä tilaa. Jälkipuhe ei sisällä niin paljoa historiallista taustatietoa, että se puolustaisi paikkaansa.

Hunajametsä on lukukokemuksena riemullinen ja haastava, ja luetun ymmärtämisen jälkeen harmittelee, että tarinassa on vain 136 sivua. Jään mielenkiinnolla odottamaan jatkoa, ja niin jää kirjafriikki tyttärenikin.

J. K. Ihalainen

Cowboy vallankumousten pyörteissä

Kimmo Lehtimäki: Verner Lehtimäki,
Punapäällikkö. Revontuli 2005. 365 s.

Turun lähellä Vahdossa syntyneiden Lehtimäen veljesten elämäнкаari oli kaikkea muuta kuin tavanomainen. Köyhän ja monilapsisen perheen poikien keskuudessa heräsi varhain voimakas yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vaatimus. Tunnetuin veljeksistä oli Konrad, ”hehkurinta”, sosialidemokraattinen kansanedustaja, itsenäisyysmies ja aikanaan erittäin tunnettu kirjailija. Hänen kohtalolleen on kuvaavaa, että Suomen 1918 sisällissodan jälkimainingeissa hänet tuomittiin kuolemaan, mutta Juhani Ahon ja eräiden muiden kirjailijoiden vetoamuksen jälkeen hänet armahdettiin ja hänelle myönnettiin valtion kirjailijaeläke. Kirjalliset ansiot eivät ehkä armahdukseen vaikuttaneet vaan enemmänkin Konradin ansiot mm. jääkäri liikkeen perustamisessa. Hän jopa joutui olemaan maanpaossa Yhdysvalloissa tsaarinvallan vastaisen mielipiteittensä takia.

Kimmo Lehtimäki on Konradin pojanpoika ja nyt hän on koonnut yksiin kansiin isoisänsä ja isosetiensä tarinan. Elämäkerran päähenkilönä on Verner, mutta hänen mukanaan kulkee myös Jalmar-veljen kohtalo, sillä niin läheisesti heidän elämäнкаarensa sivusivat toisiaan. Paitsi pelkkä elämäntarina, on tämä kirja, josta tekijä huomauttaa ettei se ole tieteellinen teos, myös kuvaus tutkimusprosessin vaiheista. Verner toimi ”reippaana lännenlokarina” eri ammateissa Amerikassa, mistä siirtyi Vauxhallin autotehtaan palvelukseen Pietariin. Sitten tuli helmikuun vallankumous, suurlakko Suomessa ja pian Verner ja Jalmar olivatkin jo perustamassa Maarian Raunistulassa Turun punakaartin ratsuväkieskadroonaa. Kevään 1918 taisteluissa tämä yksikkö taisteli Tampereen pohjoispuolella Lylyn-Väärinmajan linjalla, missä Verner toimi rintaman päällikkönä. Erikoisen on kuvaus siitä, kuinka Vernerin avustuksella Britannian Pietarin lähetystö pakomatallaan saatettiin valkoisten puolelle. Valkoisten oli vaikea käsittää, että punaiselta puolelta saapuu saattue kantaen sekä Britannian että valkoista neuvottelulippua. Mannerheim tiesi asiasta kyllä etukäteen. Kirjassa on myös valokuva tästä tilanteesta.

Kun punaiset vetäytyivät Tampereelle, lankesi rintamatoimien päällikkyyks Verner Lehtimäelle. Kun tappio näytti väistämättömältä, murtautui Verner saattueensa kanssa Näsijärven kautta Hämeenkyröön ja sieltä Toijalaan, missä he liittyivät muihin punakaartilaisiin näiden suureksi yllätykseksi. Pian Verner olikin jo Pietarissa ja lähti sieltä

englantilaisjohtoiseen Muurmannin legioonaan, jonka entisistä punakaartilaisista koostuva miehistö äänesti hänet päälliköksi. Brittiarmeija miehitti Muurmannin radan varilta Suomen kautta tulevan Saksan hyökkäyksen varalta. Kun tämäkin tilanne oli ohi, oli Verner Jalmarin kanssa perustamassa Puna-armeijan laivaston ilmavoimia. Tämän jälkeen alkoi Vernerin elämän arvoituksellisin vaihe. Hän oli kahdeksan vuotta ilmailuteollisuuden palveluksessa Yhdysvalloissa, missä hän jo valokuvienkin mukaan vietti vaurasta elämää. Hänen siellä olonsa todelliset tarkoitukset jäivät edelleen hämärän peittoon. Mahdollisesti hän oli neuvostohallituksen tai Kominternin palveluksessa hoitamassa kauppasuhteita, erityisesti lentokone-teollisuuden alalta. Koska dokumentteja ei ole, ei ole hänen tehtävästään tarkkaa tietoa.

Verner palasi Pietariin 1930-luvun alussa, missä sielläkin vietti etuoikeutetun henkilön elämää. Kirjan mukaan hän tiesi Stalinin vainojen alkamisesta jo 1933, mutta jäi Pietariin. On vaikea selvittää, miksi hän toimi näin, sillä juuri tuona vuonna monet neuvostohallituksen palveluksessa olleet Suomen kansalaiset pakenivat maasta henkensä kaupalla. Verner kohtasi matkansa päään huhtikuussa 1938, tasan 20 vuotta Tampereen valtauksen jälkeen. Monien muiden suomalaisten ja korkea-arvoisten punaupseerien tavoin hänet teloitettiin. Hänet rehabilitoitiin 4. lokakuuta 1957.

Vernerin ja myös hänen veljensä Jalmarin kohtalot herättävät monenlaisia kysymyksiä. Jalmar kuoli ennen Verneria kyseenalaisissa olosuhteissa eikä ole varmaa tietoa, kummasta syystä Verner ”puhdistettiin”, suomalaisuuden vai neuvostohierarkiassa korkealla olevan henkilön ominaisuudessa. Ylipäätään punaveljesten elämässä on paljon valkoisia läiskä. Kimmo Lehtimäki on tehnyt perusteellista tutkijantyötä heidän vaihteita selvittäessään. Hän on löytänyt harvinaisia asiakirjoja Venäjän arkistoista ja muualta, hänen käytössään on ollut mm. Heikki Ylikankaan *Tie Tampereelle* -teoksen lähdemateriaali. Erikoisia lähteitä ovat venäläisen kirjailijan Gennadi Fishin kaksi Verneraiheista kaunokirjallista teosta ja Vernerin oma vuonna 1935 kirjoittama muistelma *Muurmannin legioonasta*. Muutenkin kirjan lähdeluettelo on kattava, myös kirjan kuvitus, josta osa on peräisin Lehtimäen suvun perhealbumeista.

Kimmo Lehtimäen kirja avaa kiintoisan näkökulman 1900-luvun alun kuohuviin vuosiin. Se kertoo sekä idealismista että vehkeilystä, petoksista ja valtataisteluista, urkinnasta ja raakuudesta ja paljon siitä, mitä me emme koskaan tule tietämään. Kaikessa perusteellisuudessaan tämä elämäkerta on piristävä lukukokemus, vaikka aiheen huomioon ottaen kaikki eivät varmastikaan ole kirjoittajan kanssa samaa mieltä.

Kai Kyösti Kaukovalta



PIRKKALAIS
KIRJAILIJAT



Toimisto:

Sammonkatu 2 as. 1, 33540 Tampere

Puhelin 03-212 1685

Sähköposti: pirkkalaiskirjailijatry@pp.inet.fi

www.pirkkalaiskirjailijat.net

Taloudenhoitaja:

Irmeli Hihnala

Pirkkalaiskirjailijoiden toiminta-ajatus

Pirkkalaiskirjailijat ry:n tarkoituksena on toimia Pirkanmaan kirjailijain yhdyssiteenä ja tehdä työtä kirjailijantyön henkisten ja aineellisten edellytysten kehittämiseksi. Yhdistyksen yleisenä tavoitteena on edistää kirjallista kulttuuria. Pirkkalaiskirjailijat on poliittisesti sitoutumaton ja sen kotipaikka on Tampere. Pirkkalaisten toimintaan kuuluu kuukausikokousten lisäksi koulutustilaisuuksia, kursseja ja retkiä. Yhdistys järjestää monenlaisia kirjallisia yleisötilaisuuksia yksin ja yhdessä Tampereen kirjallisten piirien kanssa.

Jo perinteeksi on muodostunut harrastajakirjoittajille ja aloitteleville kirjailijoille suunnattu arvostelupalvelu. Yhdistyksen jäsenet toimivat luovan kirjoittamisen opettajina ja luennoitsijoina.

Viita-akatemia on perustettu yhdistyksen aloitteesta. Pirkkalaiset on nykyäänkin edustettuna akatemian seurantaryhmässä.

Yhdistys pitää yllä kontakteja tiedotusvälineisiin, kustantajiin, kirjastoihin, kulttuurialan viranomaisiin ja järjestöihin. Pirkkalaiskirjailijat pyrkii tekemään tunnetuksi alueen kirjallisuutta ja työskentelee äidinkielen aseman lujittamiseksi. Lisäksi yhdistys kerää arkistoonsa kirjallisuushistoriallista aineistoa.

Pirkkalaiskirjailijat jakaa viiden vuoden välein Alex Matson -palkinnon ansioituneelle kirjoittajalle.

Pirkkalaiskirjailijat ry. on Suomen ensimmäinen maakunnallinen kirjailijayhdistys. Perustamiskokous pidettiin 21. marraskuuta 1943. Jäsenmäärä on tällä hetkellä 131.

Sääntöjen mukaan jäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka on julkaissut riittävästi alkupeleistä kaunokirjallista tuotantoa ja jota taiteellisen tai ammatillisen tason perusteella voi pitää kirjailijana.

Pirkkalaiskirjailijat ry:n hallitus vuonna 2005

Timo Malmi, puheenjohtaja, 050-5617667

vuosikokoukseen 2007

Kari Aronpuro, 045-673 8098

vuosikokoukseen 2006

Jaana Paju, 050-308 6967 vuosikokoukseen 2005

Jussi Rusko, 050-592 4878 vuosikokoukseen 2005

Markku Turunen, varapuheenjohtaja,

050-366 1323 vuosikokoukseen 2007

Juha Siro, 040-520 9229 vuosikokoukseen 2007

Tuija Välipakka, 040-777 6505

vuosikokoukseen 2006

Markku Turunen on Kirjailijaliiton hallituksen ja Kirjailijayhdistysten neuvottelukunta Suunta ry:n hallituksen jäsen.

Julkaisut ja kivistäkirjoitukset

Pirkkalaikirjailijat ry on julkaissut kolme kirjaa: *Luova sana ja yhteiskunta: esseitä ja puheenvuoroja* vuonna 1973. Saara Sarkkisen kirjoittama historikki *Minä ja me* ilmestyi 1993 ja Kari Aronpuron kokoama *Augustan tanssikenkä* julkistettiin 60-vuotisjuhlan kunniaksi vuonna 2003.

Pirkkalaikirjailijat on jättänyt jälkensä myös Tampereen kaupunkikuvaan. Kesällä 2004 julkistettiin Keskustorin pohjoispäässä **Runopolku**. Se on yhdistyksen jäsenten kirjoittama ketjuruno, joka on hakattu kivilaattoihin.

Kahta vuotta aikaisemmin avattiin Keskustorin etelälaidassa Radoslaw Grytan veistämä Kivikirjasto. Se koostuu pirkkalaikirjailijoiden teksteistä. Mukana ovat Yrjö Jylhä, Viljo Kajava, Eeva-Liisa Manner, Erno Paasilinna, Kalle Päätalo Lauri Viita ja nobelisti F.E. Sillanpää. Väinö Linnan laatta paljastettiin Puuvillatehtaan kadun varressa 2004 ja Eeva-Liisa Mannerin Ojakadulla kesällä 2005.

Yrjö Jylhällä on runoilijapatsas Punakylässä ja Lauri Viidalla Pyynikillä. Minna Canthin suuri muistomerkki on nähtävissä Hämeenpuistossa. Vanhan kirjaston eteen Keskustorille on sijoitettu Aleksis Kiven monumentti.

Pirkkalaisten historia

Pirkkalaikirjailijat ry. perustettiin Hotelli Tammerissa sotavuoden 1943 syksyllä. Perustajajäseniä olivat mm. Heikki Asunta, Viljo Kajava, Ilpo Kaukovalta, Auni Nuolivaara, Erkki Palolampi ja Oiva Paloheimo. Ensimmäisenä puheenjohtajana toimi Fanny Sartto.

Kolmentoista kirjailijan ryhmästä toiminta on vuosikymmenten varrella laajentunut huomattavasti, ja yhdistys on varttunut pirkanmaalaiseen kulttuurielämään väkevästi vaikuttavaksi voimaksi.

Perustamisestaan lähtien yhdistykseen on kuulunut kaikkiaan yli 250 jäsentä. Monet valtakunnalliset tunnetut kirjailijanimet ovat olleet ja ovat Pirkkalaisten jäseniä. 2000-luvun jäsenistö edustaa monipuolisesti kirjallisuuden eri lajeja ja suuntauksia.

Pirkkalaikirjailijoiden puheenjohtajina ovat toimineet seuraavat henkilöt:

1943 Fanny Sartto
1945-46 Ilpo Kaukovalta
1947-48 Eino Paloheimo
1949 Esti Heiniö
1950 Eino Paloheimo
1951 Naemi Levas
1952-56 Eino Arohonka
1957-73 Ilpo Kaukovalta
1974 Jaakko Syrjä
1975-82 Jorma Kannila
1983-95 Kullervo Järvinen
1996-01 Vuokko Tolonen



Mannerille laatta

Eeva-Liisa Mannerin kotitalon seinustalle Ojakadulle pystytetään heinäkuun 6. päivänä klo 14.00 laatta. Siihen on ikuistettuna hänen kasvonsa ja tekstiksi on poimittu lause hänen tuotannostaan.

Laatan muotoilee Mauno Kivioja Nokialta. Hän teki viime vuonna Väinö Linna kotitalon seinään Puuvillatehtaan kadulle muistomerkkin.

Kadunnimilautakunta on pyytänyt ehdotuksia kirjailijoiden ikuistamiseksi Tampereen kaduissa. Työryhmä on vastannut ja nostonut jäsenistämme esiin henkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet ajatteluun ja alueeseen. Mukana on myös kirjailijanimiä ennen yhdistyksen perustamista. Periaate on, että on ensin kuoltava, ennen kuin voi ajatella edes pääsyä listalle, jolta ikuistettavat poimitaan.

Arvostelupalvelua harrastajakirjoittajille

Tarvitsetko ulkopuolisen lukijan näkemystä tekstistäsi? Pirkkalaikirjailijoista löytyy useita ammattitaitoisia kirjailijoita, jotka analysoivat harrastajakirjoittajien teoksia. Asiantuntemus kattaa kaikki kaunokirjallisuuden lajit: ROMAANIT, NOVELLIT, ESSEET, RUNOT, AFORISMIT, SADUT, PAKINAT, NÄYTELMÄT, KUUNNELMAT, TV- JA ELOKUVAKÄSIKIRJOITUKSET.

Kiinteä hinta 40 euroa, tekstin lajista ja laajuudesta riippumatta. Vastineeksi saat perusteellisen ja perustellun arvion kirjallisena. Sen avulla on helpompaa päästä eteenpäin sanataiteen sokkeloissa.

Ota yhteyttä Pirkkalaikirjailijat ry:n toimistoon puhelimitse, meilaamalla tai kirjeitse:
Puh. 03-2121685, sähköposti:
pirkkalaikirjailijatry@pp.inet.fi
Sammonkatu 2 as.1, 33540 Tampere.

(Huom! Emme vastaa kadonneista teksteistä!
Tekijällä tulee olla töistään kopiot!)

Kirjana elämä on sata kertaa parempi

Hannu Paronen:
Aamu kävelyllä
Siniplaneetta 2005



Viime vuosien määrällisesti heikosta aforismitarjonnasta aletaan selviytyä jo toisen tänä vuonna julkaistun kokoelman perusteella. Lisäksi kuuluvana vuonna perustettu aforismiyhdistys sekä viime vuonna ensimmäisen kerran järjestetyt aforismipäivät kielivät tiivistetyn viisauden uudesta tulemisesta, ehkä jopa buumista.

Tamperelaisen toimittajan Hannu Parosen *Aamu kävelyllä* marssii reippaasti yhteiskunnallisen aforismin polkuja kuuluisamman Parosen jalanjäljissä. Kokoelma huomauttaa unohtuneen ja syrjäytyneen ihmisryhmän olemassaolosta, puolustaa perinteistä duunaria ja kritisoi median kaupallistumista.

Kiinnostavinta ja kärkevintä Parosen kieli on liiateollisuutta vastaan hyökkäävässä sarjassa. Yhden sivun sarjassa rakennetaan sipulin ympärille vihainen lihantuotannon ja roskaruoan kritiikki -

"Tylsä veitsi tekee sormeen kipeämmän haavan kuin terävä". Aamu kävelyllä on muutenkin moralisoivaa aforistiikkaa, näinä konsensuspolitiikan vuosina erittäinkin kiinnostavaa.

Ajoittain Paronen sortuu turhiin sanaleikeillä varustettuihin kikkailuihin, kuten "Nauti päätyöstä, päätyöstä / Pää työstä", toisaalla hän onnistuu pienessä vitsissään yhdistäen leikin vakavamielisyyteen: "Elämässä valtit ovat kortilla". Yhdyssanojen eriyttäminen ja yhdistäminen tuovat mieleen Tuomas Jusuksen runokoelman *Ohi mennen* (Kullervo 2001) ja sen aforistiikalla leikittelevät lauseet.

Ilahduttavaa, että aforismi ei ole lajina täysin halvaantunut värssykirjojen ja onnittelukorttien muotoon. Parosen kokoelmalta silti odottaisi hieman jännevyyttä ja kielen mahdollisuuksien käyttämistä enemmän. Mustapekka sanoo Mikki Hiirtä kikkanoiksi ja hieman samanlaista viisastelua on *Aamu kävelyllä* ottanut vastaan. Paronen ei vielä yllä Rekolan, Envallin, Paasilinnan tai vanhemman Parosen rinnalle, mutta tulevaisuus lupaa silti hyvää.

Ville Hytönen



Arto Melleri

1956 - 2005

ELÄMÄN KAUNEUS kutsuu:

viidennet P. MUSTAPÄÄ -päivä
Nokialla 8. ja 10. heinäkuuta 2005

Agit prop, Seela Sella, Mertsii Palmroth, Torsti Lehtinen

Nokian kirkossa pe klo 19.

Panu Rajala, Arno Kotro, Tuija Välipakka puhuvat rakkausrunoista

Tottjärven Hämyslavalla su klo 14, Ritva Sorvali, Monna Kamu

ja Taru Nyman laulavat kauneimmat rakkauslaulut.

Seela Sella, Veikko Honkanen ja Mirkka Rekola

Tottjärven kirkossa kello 17

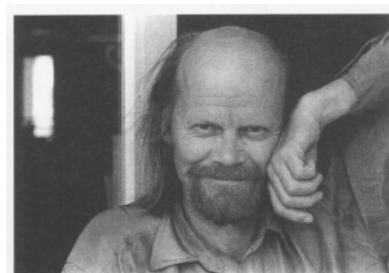
Järjestää NoKuKa ry



“Tämä ulkomaanpolitiikan
kama on hiukan turhauttavaa.”

George W. Bush - Unohtumattomimmat
(toim. ja suom. Ville Sutinen)


www.savukeidas.com



Kuva: Irmeli Jung

Risto Ahti:
RunoAapinen 2

Sanaluvun koetus

Sanasato Oy
PL 184
33101 Tampere

Tilaukset myös
sanasato@vip.fi